

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^E JAARGANG

WOENSDAG 13 SEPTEMBER 1939

No. 1237

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Liefstinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

Redactie-adres: Pieter de Hoeweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz.
Nederland's graanvoorziening in oorlogstijd door Jan Schilthuis	672
De monetaire situatie bij het begin van den oorlog door C. A. Klaasse	673
De Rijkscommissie van Advies voor Werkverruiming door Ir. E. F. E. Bongaerts	674
Bestrijding der werkloosheid door uitvoering van werken door Ir. J. Th. Westhoff	676
De rubbersituatie door J. F. Haccoë	679
De handelspositie van de Nederlandsche Antillen, beschouwd in Nederlandsch imperiaal verband door Dr. W. C. Klein	680
AANTEKENINGEN:	
Het probleem van de vrachtruimte in den oorlog 1914—1918	682
ONTVANGEN BOEKEN EN STATISTIEKEN	684
Statistieken:	
Verkorte opgave der Groothandelsprijzen	684
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	685, 686

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Een van de voornaamste consequenties van het uitbreken van den oorlog voor de wisselmarkt is geweest het wegvallen van Londen als internationaal centrum voor den handel in valuta's. Hoewel op het oogenblik nog niet precies te overzien is hoever de strekking van de in Engeland ingestelde deviezencontrole gaat, vast staat in elk geval, dat de wisselarbitrage met Londen tot het verleden behoort.

De omzetten waren in de verslagweek zeer beperkt. De koersfluctuatie daarentegen groot. Na het uitbreken van den oorlog heeft de Sterlingnotering haar daling voortgezet, terwijl na het bereiken van het dieptepunt op omstreeks 7.50 een licht herstel intrad. Men heeft den indruk, dat het Egalisatiefonds reeds weer heeft geïntervenieerd, en inderdaad is in de laatste dagen de koers merkwaardig stabiel gebleven op omstreeks 7.60. Omtrent de verdere politiek der Engelsche autoriteiten kan men natuurlijk niet anders doen dan gissen. In elk geval is in de deviezencontrole een middel geschapen tot verdediging van de munt.

De Fransche Franc bleef vrij nauwkeurig in contact met het Pond. De Scandinavische landen, waarvan wij de vorige week reeds constateerden, dat zij duidelijke neiging vertoonden den band met het Pond te verbreken, hebben zulks definitief gedaan. Erg goed functioneert de organisatie van de oriëntering op den Dollar overigens nog niet, er komen nogal eens koersafwijkingen voor. Denemarken heeft den middenweg tusschen Pond en Dollar gekozen, maar houdt nu verder aan den Dollar vast.

Zwitserse Francs waren weinig veranderd. In Belga's kwam nogal fluctuatie voor, maar per saldo is er weinig wijziging. Vrije Marken waren gevoelig lager, maar de omzetten in deze valuta zijn zoo gering, dat men nauwelijks anders dan van nominale koersen kan spreken. Geblokeerde Marken stonden natuurlijk onder zeer zwaren druk.

De Gulden heeft zich vrijwel voortdurend om en nabij de afgifteprijs van het Egalisatiefonds 1.88% gehandhaafd. De interventies van het fonds konden tot betrekkelijk geringe bedragen worden beperkt. De handhaving van den afgifteprijs van Dollars was voor de markt een aangename verrassing. Blijkbaar heeft men niet de stijging van de goudtransportkosten als motief willen gebruiken om wijziging te brengen in den afgiftekoers. Aangezien zeer veel goud ge-earmarked is, komt, trouwens op het oogenblik onze wisselpolitiek ook meer neer op een goudwisselstandaard, dan op een gouden standaard.

De geldmarkt heeft aan het einde van de week een lichte verruiming te zien gegeven. Nadat dagenlang voor prolongatie een notering van 4½ pCt. had gegolden, is deze teruggelopen tot 3½ pCt. Ook voor driemaandsdisconto's werden lagere rentes dan voorheen genoteerd. Tweemaandschatkistpapier wisselde op 2¼ pCt.-basis van eigenaar.

De beleggingsmarkt heeft een week van zeer sterke daling achter den rug. Deze daling was in één week tijds grooter dan in den vorigen oorlog in vier jaren het geval was. De obligatiemarkt geeft duidelijk blijk van een krachtige anticipatie op de verwachte ontwikkeling van den rentevoet. In één week is het rendement van prima obligaties gestegen tot 4½ pCt. en meer. Zoodat een stijging van de rente is ingetreden die de stijging gedurende den vorigen oorlog van 4½ pCt. tot ruim 5 pCt. ver overtreft! In de laatste dagen was dan ook de stemming op de obligatiemarkt beter.

NEDERLAND'S GRAANVOORZIENING IN OORLOGSTIJD.

Bij het uitbreken van dezen nieuwen oorlog is het vraagstuk der voorziening van Nederland met voedsel voor mensch en dier en met verschillende andere benodigdheden, welke ons land niet of in onvoldoende mate voortbrengt, dadelijk weer sterk naar den voorgrond gekomen. Wie in de jaren 1914—1918 reeds tot de jaren des onderscheids was gekomen, herinnert zich de schaarschte, de hooge prijzen en den kettinghandel, waardoor allerlei goederen voortdurend verder in prijs stegen, alles vooral voortspruitende uit de belemmeringen van verschillende aard, die de aanvoer van overzee ondervond. Gevreesd mag worden, dat ook nu weder die aanvoer niet onbelemmerd zal kunnen plaatsvinden en dat wij dus ook nu weder genoodzaakt zullen zijn, zeer voorzichtig om te gaan met de hoeveelheden van verschillende voor de samenleving onmisbare goederensoorten.

Gelukkig zal ditmaal een aantal der ongewenschte verschijnselen, welke wij in de vier jaren van den vorigen oorlog hebben leeren kennen, hoogstwaarschijnlijk voorkomen kunnen worden. De toen opgedane ervaringen hebben namelijk geleid tot een aantal maatregelen, welke ten doel hebben, zooveel mogelijk de verstoring tegen te gaan van de distributie en van het prijspeil van levensmiddelen, veevoeder en een aantal andere goederensoorten. Bijvoorbeeld mogen daartoe worden gerekend de „Prijsofdrijvings- en hamsterwet 1939”, de „Distributiewet 1939”, de „Algemeene Vorderingswet 1939”, de „Zeeschepenvorderingswet 1939” alle van 24 Juni 1939; alsmede de wet van 30 September 1938, volgens welke de bevoegdheden, aan de Regeering verleend bij de „Landbouwcrisiswet 1938”, mede gebruikt mogen worden ten behoeve van de voedselvoorziening in tijden van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

Op grond van hetgeen voornamelijk krachtens deze wetten reeds is geschied en ter hand is genomen ¹⁾, kan geconstateerd worden, dat nu reeds dadelijk besloten is tot dergelijke stappen, als in den vorigen oorlog eerst in den loop of tegen het einde van die vierjarige periode werden gedaan, en welke toen veelal niet meer in staat waren om ontwrichtingen in de goederendistributie te voorkomen.

Zoo is reeds gebleken, dat het der Regeering ernst is met het tegengaan van hamsteren en prijsopdrijving met gebruikmaking van de eerste der zooveel genoemde wetten. Wat levensmiddelen voor mensch en dier aangaat, ligt het anderzijds in haar bedoeling, deze zooveel in haar vermogen ligt beschikbaar te stellen in zoodanige hoeveelheden en tot zoodanigen prijs, dat de verbruiker ze tot redelijke en niet of slechts weinig verhoogde prijzen zal kunnen bekomen. Daartoe vindt zij steun in de andere hierboven opgesomde wetten.

De graanvoorziening — eigen productie.

Aangenomen mag worden, dat wij er ten aanzien van de graanvoorziening vooralsnog beter voorstaan dan den vorigen keer, ondanks de intusschen ingetreden toeneming der bevolking. Zoo is de Nederlandsche tarweproductie gestegen van ongeveer 150.000 ton tot niet zelden 400.000 per jaar (de uit den oogst van dit jaar voor het verbruik door mensch en dier beschikbaar te komen hoeveelheid mag voorloopig op ongeveer 360.000 ton worden geschat). Bovendien beschikt de Regeering over een aanzienlijken voorraad buitenlandsche tarwe, aangekocht gedurende de dreigende internationale verhouding van het voorjaar van 1939 en sedert dien tijd reeds op peil gehouden. Ook de roggeproductie is sedert eenige jaren

¹⁾ Een duidelijke opsomming der tot dusverre getroffen buitengewone overheidsmaatregelen op economisch gebied is te vinden in het weekblad „Economische Voorlichting” van 8 September jl.

aanmerkelijk in omvang toegenomen. Baarde die vermeerdering kort geleden nog groote zorgen, omdat de afzet van al die rogge veel moeilijkheden met zich bracht, nu kan zij een goede aanvulling vormen voor de beschikbare hoeveelheid grondstoffen voor het brood. Tevens zal de rogge een belangrijke rol spelen, tezamen met de *gerst*, *haver* en vele andere voederartikelen, welke in Nederland worden voortgebracht voor het in stand houden van den veestapel. De Landbouwcrisiswet — en zoo noodig de Algemeene Vorderingswet — stellen de Regeering in staat om deze producten van den Nederlandschen bodem over te nemen tot voor den teler redelijke prijzen.

Overzeesche aanvoer noodzakelijk.

Het blijft echter noodzakelijk, den graanaanvoer van overzee zooveel mogelijk in stand te houden. Het tarweverbruik in ons land zal in de laatste jaren ongeveer 900.000 ton per jaar hebben bedragen en ook bij veevoeder voorziet de binnenlandsche productie lang niet in de behoefte. Het is zeer de vraag, of het, zoolang de oorlogstoestand duurt, nog mogelijk zal zijn om het benodigde op dit gebied in eenigszins belangrijke mate door de gewone kanalen van den handel te betrekken. Daarom is het voor de Regeering zaak, er van uit te gaan, dat dit niet het geval zal zijn. Om die reden is reeds dadelijk toen de mobilisatie werd afgekondigd van Regeeringszijde een aanvang gemaakt met de reeds eerder voorbereide organisatie van den eigen inkoop van granen en sommige andere voedings- en voederartikelen in het buitenland.

Tot de redenen, waarom het voor den handel zeer bezwaarlijk zou worden om den aanvoer te blijven bewerkstelligen, behooren de moeilijkheden bij het verkrijgen der daarvoor benodigde scheepsruimte. Niet slechts mocht verwacht worden, dat in verscheiden landen de schepen voor nationale doeleinden gereserveerd zouden worden of in andere binnen de eigen havens of op een andere veilige plaats zouden worden gehouden, doch tevens viel te rekenen met een sterke stijging der zeevrachten. De Zeeschepenvorderingswet stelt nu de Regeering in staat om met behulp der Nederlandsche koopvaardijvloot den aanvoer zelve gaande te houden. Schepen kunnen op grond der wet door haar worden aangewezen om in de uitvoerlanden de goederen te halen voor vrachten, die in onderling overleg tusschen Regeering en reeders kunnen worden vastgesteld en een redelijk bij de buitengewone omstandigheden aangepast peil niet overtreffen.

De eigen productie en de overzeesche aanvoer tezamen vormen de totale hoeveelheid, welke beschikbaar zal zijn aan grondstoffen voor ons brood en verschillende andere levensmiddelen alsmede aan voeder voor den veestapel en dus indirect eveneens als grondstof voor de vele uiteenlopende levensmiddelen, welke deze ons levert in den vorm van vleesch, eieren, melk, boter, kaas, enz.

De Regeering graan-monopolist.

Tot het totaal aan granen en veevoeder, waarover de Regeering de beschikking heeft of zal krijgen, vallen ook te rekenen die hoeveelheden van buitenlandse herkomst, welke, in handen van den handel, nog in onze havens of elders in het land aanwezig waren, naar Nederland onderweg zijnde of daarheen eventueel nog door den handel op grond van vroeger afgesloten transacties verladen wordende, daar alsnog zullen aankomen. Op grond der Algemeene Vorderingswet gaan ook deze partijen in handen der Regeering over.

Uit dit alles blijkt, dat het in de bedoeling ligt, dat, zoolang de oorlogstoestand duurt, alles wat er van de goederen van den hier besproken aard in Nederland beschikbaar is of komt zich in eerste instantie zal bevinden in handen van de Regeering. Welke rol aan den Nederlandschen handel is toegedacht bij

de verkrijging van nieuwen aanvoer van overzee alsmede bij de bewaring der voorraden zal nader ter bespreking kunnen komen.

Het ligt voor de hand, dat de talloze partijen, die tezamen het beschikbare totaal zullen vormen, tot zeer uiteenlopende prijzen door de Regeering verkregen worden. Niet slechts zijn de graanmarkten in de uitvoerlanden onderhevig aan schommelingen, die vooral in oorlogstijd niet zelden een grooten omvang aannemen, doch bovendien is het niet altijd mogelijk in zulk een ongewissen tijd steeds even kieskeurig te zijn bij de keuze der aan te koopen goederen en bij die aankopen een gelijkmatig prijspeil te behouden.

Geen prijsopdriving mogelijk.

Het ligt echter in de stellige bedoeling der Regeering, de prijzen in Nederland stabiel te houden en stijging daarvan tegen te houden. Zij wenscht dat doel te bereiken, door uit haar voorraad de goederen tot zoodanigen prijs beschikbaar te stellen, dat degenen, aan wien ze worden afgestaan, die met een redelijke winst kan verkoopen zonder te gaan boven de door de Regeering vastgestelde maximumprijzen. Het is mogelijk, dat dit ertoe zal leiden, dat de Regeering een verlies op die goederen zal hebben te aanvaarden. Dat is dan echter steeds verre te verkiezen boven een stijging der prijzen, die immers verhooging van het prijspeil zou beteekenen voor talloze levensmiddelen, die direct of indirect door middel van de beschikbaar te stellen goederen verkregen worden. Onvermijdelijk zou dan óók voor de producten van den Nederlandschen bodem prijsverhoging moeten intreden, hetgeen velerlei ontwrichtende aanpassingen in onze samenleving tengevolge zou hebben.

In een volgend artikel zal onder meer sprake zijn van de wijze, waarop de Regeering zich de distributie denkt van goederen, waarvan de verkrijging hierboven werd beschreven.

JAN SCHILTHUIS.

DE MONETAIRE SITUATIE BIJ HET BEGIN VAN DEN OORLOG.

Tot de vele gebieden, welke den invloed zullen ondergaan van den oorlogstoestand, behoort de monetaire situatie. Zoowel voor de interne verhoudingen: omvang van den geldsomloop, prijsniveau, rentepeil, als voor de externe: wisselkoersen, contróle van den wisselhandel, geldt, dat de moderne oorlog, die voor alles drijft op productie en vernietiging van oorlogsmateriaal, meer dan bij vorige oorlogen, zijn stempel op den toestand en de ontwikkeling zal drukken. Dit geldt natuurlijk in de allereerste plaats voor die landen, welke een min of meer vrije economie hadden, en waar nu de organisatie op oorlogsleest geschoeid moet worden.

In dit artikel zullen wij ons beperken tot de externe zijde van de monetaire vraagstukken, derhalve tot dat deel, dat te maken heeft met het internationale betalingsverkeer.

Engeland.

Staking interventie Equalisation Fund.

De eerste stap, die door de Engelsche monetaire autoriteiten werd genomen, dateert reeds van voor het uitbreken van den oorlog. In de laatste dagen van spanning was het begrijpelijk, dat het Pond onder zwaren druk stond, niet alleen van de zijde van de speculatie, doch ook door het „weglopen” van hen, die in Londen hun kapitaal hadden belegd. Men besloot de draineering van den goudvoorraad, die het gevolg zou zijn van het voldoen aan de vraag naar deviezen uit dien hoofde, zooveel mogelijk te weren, en de monetaire reserves niet voor dit doel beschikbaar te stellen. De afgifte van goud door het Egalisatiefonds werd dus stopgezet, en daarmee de Pondenkeers aan de vrije marktontwikkeling prijsgegeven.

Het resultaat was een belangrijke reactie van de Pondenoteering reeds voor het uitbreken van den

oorlog, een beweging, die na de oorlogsverklaring werd verscherpt. De Amsterdamsche noteering van het Pond schommelde voor het uitbreken van den oorlog en na de loslating van den koers door de Engelsche autoriteiten tusschen 8.30 en 7.75, nadien trad een daling in tot 7.50, waarop weer een klein herstel volgde. Deze daling in enkele weken tijds is belangrijk grooter dan in het eerste oorlogsjaar 1914—1915 werd geregistreerd. Dit feit is geheel in overeenstemming met de ervaring op vele markten opgedaan, dat thans in een tijdsbestek van dagen is geschied, waarvoor men in den vorigen oorlog jaren heeft noodig gehad. Voor een belangrijk deel zal men dit verschijnsel kunnen toeschrijven aan het feit, dat men in het gebeurde van 1914—1918 beschikt over een complex ervaringen, die men voor de komende oorlogsjaren in analogie wederom verwacht, en waarop derhalve de markt thans reeds anticipeert. Men heeft dit kunnen waarnemen zoowel op de obligatiemarkt als op de aandelenmarkt.

Daarbij komt natuurlijk voor de valutamarkt met betrekking tot het Pond Sterling de omstandigheid, dat de situatie hyper-gevoelig was voor psychologische reacties van den aard als zooeven omschreven, omdat men reeds los van den ingetreden oorlogstoestand maandenlang een daling van het Pond verwachtte. Dit wil niet zeggen, dat de reactie van de markt daarom bij uitstek logisch is geweest. Immers normale economische overwegingen, die bij handhaving van den vredestand wellicht zouden hebben geleid tot een verlaging van den Pondenkeers om aldus te komen tot een nieuwen evenwichtstoestand van de Engelsche betalingbalans, vallen onder de huidige verhoudingen geheel weg. Engeland zal door den oorlog in een minimum van tijd in economisch opzicht een totalitair regime hebben: alleen het belang van den staat zal tellen, en met de vrije economie zal het tenminste voor den duur van den oorlog volkomen gedaan zijn. En onder die omstandigheden vallen dus ook alle overwegingen weg, die anders wellicht tot een wijziging van den Pondenkeers zouden hebben geleid. Nu zal het belang van de economische landsverdediging overwogen, en of die gelegen is in een daling van de valuta is kwestieus, hoewel bij volledig afwegen van pro en contra niet uitgesloten.

Voorloopig heeft men in elk geval de markt den vrijen loop gelaten, hoewel interventies van het Equalisation Fund niet geheel achterwege zijn gebleven.

Overdracht goudvoorraad.

Een volgende maatregel, inzake den monetairen toestand genomen, was de overdracht van den volledigen goudvoorraad van de Bank of England aan het Egalisatiefonds. Een geste, die wellicht niet veel meer dan een geste is, en die, psychologisch beschouwd, dit voordeel kan hebben, dat de verhooging van de fiduciary notesissue thans als generale maatregel wordt beschouwd zonder directe consequenties — het geldt immers slechts een verplaatsing van centrale bank naar Egalisatiefonds — doch die, wanneer zij geleidelijk was ten uitvoer gelegd naarmate de goudvoorraad van het fonds was uitgeput, een duidelijke aanwijzing zou zijn van de successieve vermindering van 's lands goudreserve. Deze maatregel kan overigens wel als uniek in de monetaire geschiedenis worden beschouwd: voortaan heeft Engeland slechts een ten volle ongedekte bankbiljettencirculatie.

Deviezencontróle.

Inmiddels is de rij der monetaire maatregelen aangevuld met één, die in de toekomst van het meeste belang zal zijn: de deviezencontróle. De twee eerder genoemde stappen zijn van relatief geringe beteekenis. De overdracht van het goud heeft slechts administratieve gevolgen, het loslaten van het Pond, de eerste in de reeks van maatregelen, is negatief, en kan niet anders dan tijdelijk zijn. Het instandhouden

van den goudvoorraad, dat aldus beoogd werd, kan slechts bedoelen het goud te bewaren voor doeleinden, die van staatsbelang geacht worden. Men zal het goud dus gaan gebruiken, men zal zelfs verder gaan en buitenlandsche beleggingen in particulier bezit requireeren. Dat beteekent, dat men zoo spoedig mogelijk het Pond weer „in de hand” zal moeten nemen. Maar men zal slechts deviezen beschikbaar stellen voor bestemmingen, die voor het land van belang geacht worden. Dit alles beteekent dus, dat een deviezencontrôle noodzakelijk is.

Reeds van den aanvang af werd deze beoogd, doordat de wisselhandel slechts werd toegestaan aan daarvoor aangewezen bankinstellingen. Sedertdien is deze zeer summier maatregel aangevuld met enkele voorschriften, waarvan echter op het oogenblik de strekking nog niet te overzien is. Zoover thans valt vast te stellen, zijn deze maatregelen echter verre van waterdicht, in de eerste plaats omdat het creëeren van Pondentegoed ten gunste van buitenlanders, en de vrije beschikking daarover door dezen, met andere woorden een contrôle op saldi van buitenlanders, in de regeling niet voorkomt. Een „inlandpound” is niet geschapen, en daarmee blijft een ernstige lacune in den opzet, waarin men wellicht t.z.t. zal voorzien. Wel is er natuurlijk een verplichte aanmelding van goudbezit, en van het bezit aan deviezen.

De Dominions.

Australië en Zuid-Afrika hebben den band met het Pond volledig en onveranderd gehandhaafd. Anders is dit met Canada. In dit verband zij gereleveerd, dat in den vorigen oorlog de Canadeesche Dollar vrijwel steeds op peil is gebleven met den Amerikaanschen Dollar, zoodat toen de depreciatie van het Pond niet werd meegemaakt. Dit keer is een andere tactiek gevolgd. De Canadeesche Dollar houdt ongeveer het midden tusschen den Amerikaanschen Dollar en het Pond. Opmerkelijk is voorts, dat in de laatste dagen de notering verbeterde, en wel kennelijk door ingrijpen van de Canadeesche monetaire autoriteiten. Tweemaal werd de Londensche koers voor Canadeesche Dollars met 5 cts. verlaagd, zoodat nu de koers uitkomt op 4.35 à 4.40. Naar de redenen, die de Canadeesche autoriteiten ertoe hebben gebracht, dit keer een politiek te volgen, afwijkend van die in den vorigen oorlog, kan men slechts gissen. Het is mogelijk, dat deze in verband staan met de klaarblijkelijke plannen van de Engelsche Regeering om voor vele grondstoffen maximumprijzen vast te stellen, ook voor die, welke door de dominions worden geleverd (hetgeen natuurlijk slechts uitvoerbaar is, wanneer de dominions hun bedrijven verplichten tot levering, hetzij door differentieele uitvoerrechten, of op andere wijze). Zulk een opzet is natuurlijk gemakkelijker uitvoerbaar, wanneer de dominion-munt den Pondenkoers geheel of gedeeltelijk volgt.

Het Pondenbloc.

Frankrijk heeft, zij het met eenige bewegingsvrijheid, het Pond in zijn koersverloop gevolgd. Terwijl ook vrijwel gelijktijdig deviezencontrôle werd ingesteld.

De Scandinavische landen hebben zich van het Pond losgemaakt. Het is duidelijk, dat nu de oorlogstoestand is ingetreden de betrokken landen, die slechts op economische gronden hun valuta aan de Engelsche hadden gekoppeld, deze politiek moesten herzien, nu normale, op duurzame economische verbandingen ingestelde, overwegingen plaats maken voor door den oorlogstoestand ingegeven opportunistische. Denemarken heeft evenals Canada een middenweg tusschen Pond en Dollar gekozen, waarbij echter thans reeds is vastgesteld, dat, zoodra de Londensche Dollarnoteering lager is dan 4.32, de Kroon van het Pond wordt losgemaakt, wat thans dus het geval is.

Zweden en Noorwegen hebben zich eveneens aan den Dollar gekoppeld, maar zich daarbij gebaseerd op de Pondennotering, zooals die voor de recente daling was.

Kl.

DE RIJKSCOMMISSIE VAN ADVIES VOOR WERKVERRUIMING.

Instelling en taak.

Al zeer spoedig na beëindiging van den oorlog 1914—1918 ging de Regeering over tot liquidatie van de oorlogseconomie en werd de werking van het vrije spel der maatschappelijke krachten hersteld. Op het particuliere initiatief en speciaal ook op dat van de Gemeenten, rustte toen de taak om de werkgelegenheid in Nederland zooveel mogelijk te verruimen. Gevaar van „plaatselijke protectie” was hierbij niet denkbeeldig. De moeilijkheden, welke ondervonden werden bij de pogingen om een constructieve werkloosheidspolitiek te voeren, deden gaandeweg de behoefte ontstaan aan een centraal lichaam. Dit leidde tot de instelling, bij Koninklijk Besluit van 15 Mei 1920, van een commissie onder voorzitterschap van Minister Heemskerk, welke tot taak kreeg:

1. het reguleeren van werk over het geheele jaar;
2. het opsporen en voorbereiden van werken, welke de Overheid, bij wijze van aanvulling zou kunnen doen uitvoeren bij slapte in het particuliere bedrijf;
3. het wegnemen van administratieve weerstanden en de bevordering van overleg tusschen de centrale organen en lagere instanties;
4. het adviseeren omtrent andere middelen tot bestrijding van de werkloosheid.

Deze Commissie Heemskerk heeft echter niet aan de verwachtingen beantwoord en toen dan ook in 1922, in een algemeen roep om bezuiniging, alle dergelijke instellingen en commissies eens danig onder de loupe werden genomen, was haar lot spoedig bezegeld; in het najaar van 1922 werd zij opgeheven.

Kort daarna stelde Dr. J. v. d. Tempel in de Tweede Kamer de volgende vraag:

„Vindt de Regeering in de uitgebreide en aanhoudende werkloosheid geen aanleiding, om opnieuw zoodanige commissie in te stellen? Zoo ja, is zij dan bereid, in deze commissie een vertegenwoordiging toe te kennen aan de vakbeweging, en de taak en de bevoegdheid der commissie zóó ruim te stellen, dat van haar ook initiatief kan uitgaan bij het streven naar verruiming der werkgelegenheid in Nederland?”

Al vrij spoedig na deze interpellatie, bij Koninklijk Besluit van 19 December 1922, werd de Rijkscommissie van Advies voor Werkverruiming ingesteld, onder voorzitterschap van Mgr. Dr. W. H. Nolens, voorzitter van den Nederlandschen Werkloosheidsraad. De taakomschrijving luidde:

„De Regeering van advies te dienen met betrekking tot de maatregelen ter verruiming van werkgelegenheid en bijstand te verlenen in de uitvoering daarvan”.

Samenstelling.

In de Commissie zijn vertegenwoordigers opgenomen van de departementen van Economische Zaken, Financiën en Sociale Zaken, benevens drie van de centrale Werkgeversorganisaties en drie van de Werknemersorganisaties, terwijl een wethouder van een der groote gemeenten het contact tusschen de gemeenten en de Commissie onderhield. Kort geleden is door toevoeging van een vertegenwoordiger van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten dit contact versterkt, terwijl ook een plaats is ingeruimd voor de Vereeniging Nederlandsch Fabrikaat, welke vereeniging door haar voorzitter wordt vertegenwoordigd. Het spreekt welhaast vanzelf, dat in den jongsten tijd ook de leiders van het Regeeringscommissariaat Industriele Verdedigingsvoorbereiding in de Commissie zitting hebben gekregen.

Verhouding tot andere instellingen.

In de Commissie bestaat de gelegenheid tot overleg in niet ambtelijke sfeer, waarbij echter toch de voornaamste ambtelijke instanties vertegenwoordigd zijn. Juist deze mogelijkheid biedt zoo enorm veel voordeelen en heeft in het verleden reeds veel bijgedragen tot een elkaar beter begrijpen en daardoor meer waar-

deeren van elkaars streven. Het eigenlijke werk der Commissie geschiedt door een bureau. De benooidde onderzoekingen vinden plaats onder leiding van voorzitter en secretaris met eenige ingenieurs. Het bureau is niet aan een bepaalden dienst van eenig departement onderworpen; het is gedacht als een volkomen, van de Regeering onafhankelijk bureau, dat betaald wordt uit 's Rijks kas en in zooverre op de begrooting van het departement van Economische Zaken voorkomt. Eenige jaren geleden bleek de uiter-aard vooral met de departementen van Economische Zaken en Financiën bestaande nauwe samenwerking een overplaatsing van het bureau van Amsterdam naar Den Haag wenschelijk te maken. De vorige secretaris, wijlen Mr. J. Gerritsz, sloeg het symbool van onafhankelijkheid van het bureau, door zijn standplaats buiten Den Haag, zóó hoog aan, dat hij gemeend heeft zich steeds tegen deze overplaatsing te moeten verzetten. Tenslotte bleek het uit praktische overwegingen toch wel zeer gewenscht een zetel te kiezen dicht bij de plaatsen, waarmede een gemakkelijk contact moet worden onderhouden, waardoor ook spoedzaken vlugger konden worden behandeld.

Dat juist de onafhankelijkheid van het bureau en daardoor van de Commissie, als zoo'n buitengewoon voorname factor wordt gezien, is meerdere malen tot uitdrukking gekomen in de Volksvertegenwoordiging. Verwezen moge worden in dit verband naar de voorloopige verslagen van de Begrooting van het Departement van Economische Zaken in 1937 en 1938. In de daarop volgende Memorie van Antwoord heeft de Minister beide jaren nadrukkelijk betoogd, dat vrees voor wijziging van het karakter van de Commissie of aantasting van haar zelfstandigheid, geen reden had.

Terrein van werkzaamheden.

De ontwikkeling van de conjunctuur weerspiegelt zich in de werkzaamheden der Commissie. In tijden van hoogconjunctuur is het aantal verzoeken om bemiddeling gering, terwijl bij dalende conjunctuur de werkzaamheden der Commissie al dadelijk sterk toenemen. Naarmate de outillage der Regeeringsinstellingen beter is geworden en de Overheidsbemoeiing met het economisch leven zich meer heeft gespecialiseerd, heeft de Commissie in haar taak van centraal adviescollege een zekere mate van terughoudendheid in acht genomen, teneinde geen werk te doen, dat uit een oogpunt van doelmatigheid elders beter kan geschieden. Met medewerking der betrokken Ministers kan zij zich evenwel geregeld laten voorlichten omtrent plannen, voornemens en maatregelen der Regeering op het gebied der werkloosheidsbestrijding.

Het direct merkbare werk van de Commissie bestaat in de laatste jaren vooral hierin, dat bemiddeld wordt tusschen Nederlandsche opdrachtnemer en opdrachtgever; dit heeft zeer dikwijls overeenstemming tot gevolg, vooral wanneer het moeilijkheden van levertijd, leverings- of betalingsvoorwaarden en procentueel kleine prijsverschillen betreft. Blijkt tenslotte, dat partijen niet tot overeenstemming kunnen komen over den prijs, dan kan de Commissie, naar bepaaldelijk uitgestippelde richtlijnen, aan den Minister van Economische Zaken een voorstel doen tot het toezeggen van subsidie ter overbrugging van een verschil tusschen kostprijs en opbrengst. Bij het bepalen van de mogelijkheid en de hoogte van het voor te stellen subsidie-bedrag worden als voornaamste voorwaarden gesteld, dat in den kostprijs geen afschrijving is berekend noch rente van kapitaal, terwijl het percentage algemeene kosten meestentijds ook wordt gelimiteerd aan het in een vorig boekjaar noodig gebleken, zonder dat dit nochtans uit mag gaan boven het in het loopende boekjaar werkelijk benooidde. Voorts moet het subsidie-bedrag in verhouding staan tot de hiermede geschapen directe en indirecte werkgelegenheid, dan wel met de behouden werkgelegenheid. Een zeer voornaam punt is ook, dat de Commissie steeds geval voor geval bekijkt en een beslissing van verleenden steun, in een bepaald geval

gegeven, nooit als precedent wordt geaccepteerd voor een volgend geval. Het is wel nuttig hier nogmaals te beklemtonen, dat het dus niet de Commissie is, welke een subsidie verleent, doch dat zulks geschiedt door den Minister van Economische Zaken, op voorstel van de Commissie. Dat de practijk heeft uitgezezen, dat het in zeer vele gevallen niet mogelijk is deze ministerieele beslissing af te wachten en dat de industrieel, met de wetenschap, dat de Commissie een voorstel tot subsidie-toezegging heeft gedaan, beslist die bepaalde order te accepteren, geschiedt dan ook steeds op eigen risico zonder mogelijkheid van verhaal op de Commissie.

Het hiervoren omschreven gedeelte van het werkterrein der Commissie, dat vooral bij dalende conjunctuur sterk naar voren komt, beoogt dus den afzet te vergrooten van het bestaande productie-apparaat. Een industrie kan alleen gesubsidieerde orders nemen ter vergrooting van de productie, dan wel ter overbrugging van een periode van slapete; uit de hiervoren genoemde voornaamste voorwaarden is wel duidelijk, dat een bedrijf niet uitsluitend op gesubsidieerde orders kan werken; dit zou ook voor de Commissie een motief zijn om niet over te gaan tot het voorstellen van een subsidie.

Bedrijven, welke rechtstreeks door de Overheid worden gesteund, bijv. door contingenteering, behoeven vanzelfsprekend niet tot diegenen, wier belangen in de eerste plaats door de Commissie worden behartigd. De voornaamste gesteunde bedrijfstakken zijn: de metaal- en electro-technische nijverheid en de hout- en textielindustrie.

Het is niet mogelijk de verleende hulp in cijfers uit te drukken; in tijden van depressie heeft de Commissie zeker voor meerdere tientallen millioenen aan werk in ons land behouden. Het is helaas ook onmogelijk gebleken aan te geven, hoeveel arbeiders door de bemiddeling van de Commissie werk gekregen hebben dan wel werk behouden; dit aantal aanzienlijk is en dat gedurende het bestaan der Commissie, door haar bemoeienissen, voor ruim honderd millioen Gulden werk voor Nederland is behouden, staat wel vast.

Was het de aanvankelijke gedachte, dat de Commissie uitsluitend subsidie-voorstellen kon doen voor bepaalde orders, langzamerhand heeft zich deze taak uitgestrekt tot het veroveren en behouden van buitenlandsche markten. Daarnaast wordt beoogd voor zooveel mogelijk takken van industrie de mogelijkheid te scheppen hun productie te richten naar de verlangens van het buitenland.

In de jongste nota betreffende den toestand van 's Rijks financiën schrijft de Regeering (blz. 25/6):

„De Regeering heeft overwogen, in hoeverre de export nog op andere wijze (dan door exportcredietverzekering) bevorderd kan worden. Zij houdt daartoe haar aandacht gevestigd op de bediening van nieuwe en de herovering van tengevolge van abnormale vreemde concurrentie verloren gegane markten. Ook hier staat verruiming der werkgelegenheid op den voorgrond. Indien het mogelijk blijkt, nieuwe arbeidskrachten op deze wijze in het productieproces in te schakelen, zal het binnen zekere grenzen verantwoord zijn, op de begrooting vrijkomende steungelden voor dit doel te bezigen. Teneinde ongewenschte concurrentieverhoudingen te voorkomen, zal het noodzakelijk zijn, dat ook hier samenwerking van bedrijfsgeenooten tot stand komt. Daarbij zal het bedrijfsleven bewijzen moeten geven, dat het tot offers bereid is, om nieuwen afzet te verkrijgen. Het spreekt vanzelf, dat met handelspolitieke belangen in belangrijke mate rekening moet worden gehouden; in het bijzonder zal de gevestigde industrie in andere landen ontzien moeten worden. Indien geen blijvende resultaten te verwachten zijn, acht de Regeering zich echter niet verantwoord, het bedrijfsleven op deze wijze tegemoet te komen. De Regeering wenscht zich bij deze maatregelen op streng zakelijken grondslag te plaatsen.”

De verlangde samenwerking van bedrijfsgeenooten vereischt, dat ondernemers, die zich voor een bepaalde markt interesseeren, eerst bij elkaar moeten worden gebracht. Dit nu is juist typisch werk voor de

Rijkscommissie Werkverruiming, die dit al jaren lang in de praktijk doet.

Wat de twee laatste zinnen betreft van het zoojuist uit de jongste millioenennota aangehaalde, wordt het standpunt ingenomen, dat alleen export-subsidie-verleening plaats vindt voor de winning van een blijvende werkgelegenheid; een door de Commissie op den voorgrond geplaatste voorwaarde, welke menige, sinds het bekend worden van deze subsidie-mogelijkheid ingekomen, aanvraag, al dadelijk heeft doen afwijzen. Subsidieering, teneinde een nieuwe of verloren gegane markt te veroveren, is onder de huidige omstandigheden noodig, doch wanneer het bedrijfsleven op een dergelijke markt eenmaal is ingevoerd, dan moet de subsidieering beëindigd worden.

De Commissie Werkverruiming is geen politieke commissie. Bij haar arbeid heeft zij tal van moeilijkheden te omzeilen; zij moet zich steeds laten leiden door de algemeene economische Regeeringspolitiek.

Voorts moet ten eerste gewaakt worden tegen verplaatsing van werkgelegenheid en daardoor verplaatsing van werkloosheid. Ook heeft de Commissie er nauwlettend op toe te zien, dat met de voorstellen tot verleening van subsidie geen ondernemingen worden bevoordeeld, welke bestaan economisch niet verantwoord is. Het mag vanzelfsprekend ook niet voorkomen, dat door het werk van de Commissie moeilijkheden worden veroorzaakt tusschen de Nederlandsche Regeering en vreemde mogendheden.

De Commissie staat met tal van bedrijfsleiders in verbinding, waarmede regelmatig besprekingen plaats hebben. Daar bij het overwegen van een subsidie-voorstel ook rekening dient te worden gehouden met den toestand van het bedrijf, is het aan de Commissie mogelijk geworden zwakke plekken in het Nederlandsche bedrijfsleven te ontdekken. Meerdere malen is het mogen gelukken een bijdrage te geven tot het verbeteren van Nederlands industrieel apparaat, door te wijzen op deze aan het licht gekomen leemten.

De Commissie Werkverruiming en de Exportcredietgarantie.

Vermelding verdient ook de verbinding, bestaande tusschen de Commissie Werkverruiming en de Rijkscommissie van Advies voor Exportcredietgaranties.

De Commissie Werkverruiming bestudeert de aanvraag voor exportcredietgarantie op de vraag, in hoeverre uit een oogpunt van verruiming der werkgelegenheid het verlenen van de verzochte herverzekering door den Staat verantwoord mag worden beschouwd; daarna komt de aanvraag met dit advies bij de Rijkscommissie van Advies voor Exportcredietgaranties, welke de andere aspecten van de aangevraagde credietgarantie bekijkt en over het geheel advies uitbrengt aan den Minister van Financiën.

Het advies, de werkverruiming betreffende, maakt een zeer voornamen factor uit bij de overwegingen of een gevraagde herverzekering kan worden gegeven.

De Rijkscommissie Werkverruiming heeft zelf te bepalen, hoever zij gaan kan om orders binnen de landsgrenzen te houden; gaat zij daarbij te ver, dan kan de Overheid deze Commissie altijd desavoueren. De Commissie behoeft niet, zooals de Overheid, bevreemd te zijn voor het scheppen van precedenten; moet de Overheid een bepaalde stelregel altijd volgen, de Commissie Werkverruiming beoordeelt geval voor geval; zij werkt altijd opportunistisch en individueel, doch niet zonder richtlijnen.

Het komt nog herhaaldelijk voor, dat ondernemers meenen voor belangrijke orders met zware buitenlandsche concurrentie het advies van de Commissie niet te moeten inwinnen en van gedachte zijn, dat zij zichzelf beter kunnen redden. Loopt het dan mis, dan gebeurt het herhaaldelijk, dat zij nog op het laatste oogenblik trachten de Commissie er tusschen te schuiven, maar meestal is het dan te laat.

Moge dit een opwekking zijn om, vnl. bij onderhandelingen over belangrijke opdrachten, het bureau der Commissie tijdig in te lichten. Ir. E. F. E. BONCAERTS.

BESTRIJDING DER WERKLOOSHEID DOOR UITVOERING VAN WERKEN.

Op het gebied van rechtstreeksche werkverschaffing met steun van de Overheid aan werklooze arbeiders is in ons land al heel wat geschied.

De mogelijkheid tot dezen vorm van werkloosheidsbestrijding is sterk gepropageerd door den in 1914 opgerichten Ned. Bond voor Werkverschaffing, waarvan de tegenwoordige Regeeringscommissaris voor de Werkverruiming Directeur was.

De oprichting van dezen Bond was een reactie op de opvattingen en toestanden, welke toentertijd op dit gebied heerschten. Zoo was de in 1909 ingestelde Staatscommissie inzake de Werkloosheid (Commissie Treub) tot de overtuiging gekomen, dat rechtstreeksche werkverschaffing door de Overheid tot bestrijding van de gevolgen der werkloosheid, zoo niet onuitvoerbaar zijnde, dan toch op vrijwel onoverkomelijke bezwaren zou stuiten.

Niettemin werd op het platteland deze meening niet gedeeld; men zette daar de werklooze arbeiders aan het werk, maar daarmede was dan ook alles gezegd.

Wij kennen uit dien tijd het kloppen van keien, het lezen van erwten, het onnoodig diepspitten van grond enz. Door en door improductief werk, uitsluitend een georganiseerd bezighouden, waarbij men zich niet ontzag slooten te laten graven en deze daarna weer dicht te doen gooien.

De oprichting van den hierboven genoemden Bond voor Werkverschaffing was in feite een gevolg van dezen gang van zaken.

Door woord en geschrift deed de Bond betere denkbeelden post vatten omtrent toepassing en mogelijkheden van werkverschaffing, waarbij hij ten eerste werd gesteund door het Koninklijk Nationaal Steuncomité, hetwelk geheel voor de ideeën van den Bond was gewonnen.

Aldus werd in de oorlogsjaren de grondslag gelegd voor de moderne werkverschaffing, zooals wij die heden ten dage kennen, gebaseerd op de volgende stelregels:

1. leiding en organisatie moeten in volkomen deskundige handen zijn;
2. het loon moet geheel afhankelijk zijn van de werkprestatie; er wordt dus vrijwel uitsluitend in stukloon (accoord) gewerkt, uurloon is uitzondering;
3. een zoo nauw mogelijke aansluiting bij de arbeidsvoorwaarden in het vrije bedrijf is gewenscht;
4. de keuze van werkverschaffingsobjecten moet met groote zorgvuldigheid geschieden; zij moeten nuttigen en zinvollen arbeid leveren, welke tevens op de meest economische wijze moet worden uitgevoerd.

In het jaar 1922 werden deze stelregels voor het eerst en wel in de provincie Drenthe, toegepast.

Overeenkomstig bovenstaande beginselen werden einde Maart van dat jaar enkele honderden arbeiders uit de gemeenten Sleen en Emmen tewerkgesteld bij een verbetering van kleine rivieren in de Zuid-Oosthoek dezer provincie. Met de uitvoering werden belast de Ned. Heide Mij. en de Grondverbeterings- en Ontginningsmaatschappij (N.V. Grontmij), een en ander onder directie van den provincialen Waterstaatsdienst in Drenthe.

De organisatie dezer werkverschaffing werd in handen gelegd van een Rijksinspecteur voor de Werkverschaffing, benoemd door den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder wiens Departement de Werkverschaffing toenmaals ressorteerde.

Reeds spoedig na den aanvang ontstond behoefte aan meer dergelijke objecten, omdat de werkverschaffing niet beperkt bleef tot Emmen en Sleen, doch langzamerhand uitgebreid werd tot alle 34 Drentsche gemeenten, waardoor des winters aan gemiddeld 5.000 arbeiders werk verschaft moest worden.

Na de Inspectie Drenthe volgden al spoedig Groningen en Friesland en daarna, in 1926, Overijssel. In 1929 volgde ook Gelderland, terwijl in 1930

Limburg en Noord-Brabant en nog later Utrecht, de beide Hollanden en Zeeland het geheel completeerden.

Op deze wijze is het totaal aantal tewerkgestelde arbeiders opgevoerd kunnen worden tot 50.000 à 70.000.

Ondanks dit groote aantal tewerkgestelden is het mogelijk gebleken bij de keuze van de werkobjecten naast het moreele (het werkgevend) element, ook het economische element in te schakelen, in dien zin, dat de in het vrije bedrijf overcompleet zijnde arbeidskrachten door middel van werkverschaffing worden aangewend om productieven arbeid te verrichten, welke blijvende werkgelegenheid schept (ontwateringswerken, ontginningen, bebosschingen enz.).

Hieronder volgt een staat, vermeldende het verloop van het aantal tewerkgestelden gedurende de laatste zeven jaren, alsmede de hierop betrekking hebbende loonuitgaven voor de Overheid.

J a a r	Aantal tewerkgestelden (gemiddeld)	Voor subsidie uit het werkloosheids-subsidiefonds in aanmerking komend deel der loonen, sociale verzekeringen en vervoerkosten (in gulden)
1933..	49.000	36.000.000
1934..	51.000	31.000.000
1935..	55.000	33.000.000
1936..	46.000	27.000.000
1937..	44.000	26.000.000
1938..	50.000	31.000.000
1939..	68.000	—
	(gemiddeld over 5 maanden)	

Een opsomming van de in 1937 tot stand gekomen werken volgt hieronder:

Wegenverbetering, incl. aanleg	2.925 K.M.
Ontwateringswerken	92.000 H.A.
Ontginning tot bouw- en weiland	5.575 H.A.
Verbetering van bestaand cultuurland door egaliseering, opnieuw spitten enz.	3.847 H.A.
Boschaanleg	1.549 H.A.
Boschverbetering	4.000 H.A.

Bovendien kwamen nog verschillende andere werken tot stand, zooals dijkswerken, kanalen, sportvelden, rioleeringen enz.

De organisatie der werkverschaffing.

Wat de organisatie betreft, onderscheiden wij drie vormen van werkverschaffing, en wel de gemeentelijke werkverschaffing, de Rijkswerkverschaffing en de werkverschaffing met inschakeling van derden.

Bij den eerstgenoemden vorm, de *gemeentelijke werkverschaffing*, laten de gemeentebesturen aan eigen objecten in de gemeente werken. Het Rijk geeft een subsidie in de loonen, de gemeente betaalt de z.g. „andere kosten”, te weten toezicht, grondaankoop, materieel enz.; het subsidiepercentage is afhankelijk van den financiële toestand der gemeente en van de waarde van het tot stand gekomen object.

Deze objecten dragen steeds een plaatselijk karakter, bijv. het aanleggen van sportterreinen, begraafplaatsen, zwembaden en op het platteland ook veel zandwegverbetering, daarnaast ook verbeteringen van gemeentelijke eigendommen, als bebosschingen, plantsoenaanleg en ontginning tot bouw- en weiland.

Bij de „*Rijkswerkverschaffingen*”, dit zijn de werkverschaffingen, welke op initiatief van het Rijk zelve worden ondernomen en geheel van Staatswege worden gefinancierd, denken wij in de eerste plaats aan de werkzaamheden voor het Staatsbosbeheer.

Door het Departement van Sociale Zaken (het Departement, waaronder sinds 1933 de werkverschaffing ressorteert) zijn in samenwerking met den Dienst van het Staatsbosbeheer aanvankelijk in Drenthe, en later ook in andere provinciën, honderden ha heidegrond en verwaarloosd bosch aangekocht en met werklooze arbeiders bewerkt.

Bij de *tewerkstelling met inschakeling van „der-*

den”, hebben wij te doen met werken, welke niet worden ondernomen door Rijk of gemeente, dus niet door de Overheid, maar door anderen. Die anderen zijn waterschappen, ontginningsmaatschappijen, particuliere grondeigenaren, vereenigingen, als: rijwielpad-vereenigingen, vereenigingen tot behoud van het landelijk schoon, bijv. het Geldersch Landschap, de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten, enz.

Deze vorm van werkverschaffing is voor de Overheid vooral uit een financieel oogpunt zeer aantrekkelijk, omdat zij hier vrijwel steeds kan volstaan met een bijdrage in de loonen.

Naast de niet zeer hooge kostenuitgaaf staat nog het niet te onderschatten voordeel, dat de Overheid hier niet zelf het risico van de onderneming draagt; dit wordt bij dezen vorm van werkverschaffing — tewerkstelling bij derden — verdeeld over talloze personen en/of corporaties.

Naast de particulieren nemen onder de „*derden*” de waterschappen en de ontginningsmaatschappijen een zeer belangrijke plaats in. Omtrent de hier bedoelde ontginningsmaatschappijen een enkel woord tot toelichting.

In den loop der jaren is een 12-tal dezer instituten opgericht. Deze hebben tot doel, werkzaam te zijn in het belang van de verhooging van de opbrengst van gronden, hetgeen zij trachten te bereiken door woeste of ook wel zeer slecht verkavelde gronden aan te koopen en te doen ontginnen door werkloozen.

Het zijn semi-officieele instituten en als het ware werkverschaffingsbedrijven, met eigen bevoegdheden en eigen inkomsten en uitgaven.

Zoo hebben zij ingevolge art. 122 der Onteigeningswet de bevoegdheid zelfstandig tot onteigening krachtens den zevenden titel dier wet over te gaan.

Winstuitkeeringen mogen niet plaats hebben; aandeelhouders zijn: Rijk, provinciën, gemeenten, waterschappen en ook wel landbouw-organisaties.

Het aantal ha, dat door deze ontginningsmaatschappijen in cultuur is gebracht, belooft reeds meer dan 15.000.

Zij waren daartoe in staat door het subsidie, hetwelk zij van Rijkswege in de loonen der tewerkgestelde werklooze arbeiders ontvingen.

Voorbeelden van deze instituten zijn:

De N.V. Ontginningsmaatschappij „De Vereenigde Groninger Gemeenten”, in Groningen;

De N.V. Ontginningsmaatschappij „De Drie Provinciën”, in Friesland;

De N.V. Ontginningsmaatschappij „Het Landschap Drenthe”, in Drenthe;

De N.V. Ontginningsmaatschappijen „Het Land van Vollenhove” en „Overijssel”, in Overijssel;

De Vereeniging „De Biesbosch” te Dordrecht.

In verschillende andere deelen van het land staan deze lichamen aan het begin van hun taak of zijn zij nog in oprichting.

De hieronder volgende gegevens mogen een inzicht geven omtrent de verdeling van het aantal arbeiders over de verschillende vormen van werkverschaffing. De gegevens hebben betrekking op het jaar 1937.

	Aantal arbeiders	In procenten van het totaal
Gemeentelijke werkverschaffing	14.232	35
Rijkswerkverschaffing:		
Staatsbosbeheer	1.570	4
Rijkswaterstaat	2.436	6
Tewerkstelling bij of door derden, waarvan door particulieren waterschappen, ontginningsmaatschappijen, vereenigingen enz.	10.889	25
	12.787	30
Totaal	41.914	

Zoals uit het voorgaande reeds blijkt, geeft het Rijk slechts een *bijdrage* in de uitgaven der tewerkstelling van gemeenten en derden, het subsidieert dus. De noodige middelen daartoe verschaft de Staat zich uit het Werkloosheidssubsidiefonds, een fonds, dat gevoed wordt door het Rijk en de gemeenten.

Deze bijdrage wordt op grond van de wet op het Werkloosheidssubsidiefonds uitsluitend verleend in de uitgaven voor arbeidsloon en sociale verzekeringen, alsmede in de vervoerkosten.

In deze financiering was men aangewezen op arbeid-intensieve werken, d.w.z. werken met een hoog percentage directe loonen.

Het Werkfonds.

Naast de Werkverschaffing kennen wij sedert 1934 het Werkfonds. In dat jaar werd een wetsontwerp aangenomen, waarbij uit de Staatskas 60 miljoen beschikbaar werd gesteld voor het doen uitvoeren van openbare werken. Dit bedrag werd in 1936 verhoogd met f 6.300.000, in 1937 met f 33.700.000 en in 1938 met f 60.000.000. Het bedraagt dus thans f 160.000.000, terwijl bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal een wetsvoorstel is ingediend om dit bedrag wederom met f 30.000.000 te verhoogen.

Het Werkfonds stelde voorschotten beschikbaar, waaruit de totale kosten van een object konden worden bestreden. Hierdoor was het mogelijk ook kapitaal-intensieve werken, althans werken, waarvan de post direct arbeidsloon betrekkelijk laag was, aan te vatten.

Natuurlijk zocht men werken, waarvan de geaccumuleerde loonquote, d.w.z. het bedrag, dat men vindt door optelling der direct of terzijde bij het werk betrokken loonposten (direct loon: fabricage van materieel, materiaal enz.), zoo hoog mogelijk was, dus in het bijzonder bouwobjecten.

Een ander verschil was er met de Werkverschaffing, n.l. dat de toelating der arbeiders aan minder beperkende bepalingen was gebonden. Voor toelating werd alleen als eisch gesteld, dat men gedurende een zekeren tijd werkloos was geweest, terwijl voor de Werkverschaffing arbeiders veel zwaardere bepalingen golden; hier werd n.l. in sterke mate rekening gehouden met de behoefte, m.a.w. de plaatsing was hier afhankelijk van de gezinsinkomsten.

Ook de arbeidsvoorwaarden waren bij de Werkfondswerken vrijwel geheel gelijk aan die in het vrije bedrijf, terwijl bij de Werkverschaffing allerlei afwijkingen voorkomen, bijv. de verstrekking van allerlei emolumenten (goedkope levensmiddelen).

Het Werkfonds verschaftte bij voorkeur credieten aan gemeenten en andere publiekrechtelijke lichamen; verstrekking van credieten aan particuliere personen kwam niet voor, aan vereenigingen slechts zeer sporadisch.

In de verrichtingen van het Werkfonds mogen de volgende gegevens een inzicht geven:

Jaar	Gereed	In uitvoering	Toegestaan, doch nog niet aangevangen	Totaal geblokkeerd	Verwerkt
1935	351.477	8.596.278	22.954.734	31.902.489	6.500.000
1936	6.371.841	30.655.260	21.504.437	58.531.538	16.500.000
1937	15.676.691	38.545.814	34.909.114	89.131.619	30.000.000
1938	29.493.343	50.811.311	60.803.965	141.108.619	31.500.000

(Alle bedragen in Guldens).

In tegenstelling met de werkverschaffing was de organisatie van het Werkfonds gecentraliseerd. Iedere provincie heeft voor de Werkverschaffing een Inspectie, terwijl de Ingenieurs van het Werkfonds allen in Den Haag waren gestationneerd.

De Rijksdienst voor de Werkverruiming.

Het ligt nu in het voornemen van de Regeering op den ingeslagen weg voort te gaan, d.w.z. er zal naar worden gestreefd den omvang van het aantal tewerkgestelden zooveel mogelijk te handhaven.

Daarnevens zal volgens deze voornemens de keuze van objecten zoodanig moeten zijn, dat deze zooveel mogelijk blijvende werkverruiming geven, dus bij voorkeur ontginningen, ontwateringswerken en zoo weinig mogelijk sportvelden, gemeentehuizen enz.

Bovendien zullen de arbeidsvoorwaarden ook van de Werkverschaffing, waarin de laatste jaren allerlei afwijkingen van het vrije bedrijf zijn hinnengeslopen, meer in overeenstemming worden gebracht met die van het vrije bedrijf.

Ook in de wijze van subsidieering wil men verandering brengen. Tot dusver lieten de bepalingen van het Werkloosheidssubsidiefonds niet toe, dat ook in andere uitgaven dan de loonen subsidie werd gegeven. Hierdoor was het niet mogelijk een object met een vrij groote primaire werkverruiming (direct en indirect) zoodanig te subsidieeren, dat het tot uitvoering werd gebracht.

Er wordt dus getracht een weg te vinden, waardoor subsidieering in de totale kosten mogelijk zal zijn.

Tenslotte wil men door een meer nauwkeurige administratie van de uitgaven en inkomsten en baten zich een juister inzicht verschaffen in de uiteindelijke resultaten, terwijl uit deze nieuw te verkrijgen gegevens een oordeel gevormd kan worden omtrent de financiering door het Rijk, d.w.z. in hoeverre de financiering moet geschieden uit den gewonen dienst dan wel uit den kapitaaldienst.

Voor dit alles zal noodig zijn, dat men meer planmatig gaat werken, althans planmatiger dan thans.

Tot dusver stond in geen enkel opzicht vast, wat men in een bepaald jaar zou ondernemen; wel werd een raming gemaakt van de uit te geven gelden, maar welke werken zouden worden uitgevoerd, hing geheel af van wat voorgedragen werd in den loop van het jaar.

Met deze methode zal nu worden gebroken, er zal een jaarplan komen, waarin opgenomen worden de werken, die men in het betreffende jaar wenscht uit te voeren.

Uit het hier zoojuist medegedeelde blijkt, dat nu ook voor de Werkverschaffing de arbeidsvoorwaarden meer aangepast zullen worden aan die in het vrije bedrijf, terwijl daarnaast ook de toelating aan minder beperkende bepalingen zal zijn onderworpen, er is dus geen reden om de Werkfondsorganisatie geheel afzonderlijk te laten voortbestaan naast die van de Werkverschaffing.

Teneinde aan deze desiderata tegemoet te komen, is in April van dit jaar in het leven geroepen de Rijksdienst voor de Werkverruiming, waarin zijn ondergebracht de bestaande Werkverschaffing en het Werkfonds.

Hierdoor behooren de Werkverschaffing en het Werkfonds tot het verleden. Wel bestaat nog het Werkfondscrediet, maar de organisatie en dus ook de bij het Werkfonds werkzame Ingenieurs zijn tezamen met de voormalige werkverschaffing ondergebracht bij den nieuwen dienst.

Volledigheidshalve zij hier nog medegedeeld, dat ook naar wegen wordt gezocht subsidies te verlenen in z.g. industriele objecten, waarmede bedoeld wordt verbetering te verkrijgen van het industriele productie-apparaat.

De financiering van dezen nieuwen tak van Overheids-stimuleering zal ondergebracht worden bij den nieuwen dienst.

Tenslotte zullen ook door deze nieuwe wijze van fiananciering particuliere objecten van algemeen maatschappelijk nut een belangrijke plaats kunnen innemen.

Ir. J. Th. WESTHOFF.

DE RUBBERSITUATIE.

Het internationale rubbercomité heeft op 8 September jl. het besluit gepubliceerd, dat het uitvoerpercentage voor het vierde kwartaal is vastgesteld op 70 in plaats van het tegenwoordige van 60. Dit betekent dus een verruiming van den uitvoer der restrictielanden met 10 pCt.

Voor de beoordeeling van dit besluit moet men de betekenis van 2 cardinale punten overwegen, n.l. den oorlogstoestand en de ruiltransactie tusschen de Vereenigde Staten en Groot-Brittannië betreffende een ruil van 600.000 balen katoen tegen ongeveer 80.000 ton rubber.

Oorlogstoestand. De thans heerschende oorlogstoestand heeft een zeer gecompliceerden invloed op de statistische positie en het verbruik van rubber. In de eerste plaats is vóór het uitbreken van den oorlog de statistische positie gunstig beïnvloed door het vormen van voorraden; het is bekend, dat speciaal Duitschland zich in de tweede helft van Augustus de beschikking heeft verschaft over zeer belangrijke voorraden rubber.

Voor het verbruik bestaat de zekerheid, dat de militaire operaties in de oorlogvoerende en de voorbereiding in de neutrale landen, waar de rubber nog kan worden aangevoerd, tot een vergrooting zullen leiden, dat dus uit dezen hoofde een stijging van het rubberverbruik kan worden verwacht, eventueel versterkt door verloren gaan van stoomende rubber.

Echter staat daartegenover, dat andere factoren even zeker tot een vermindering ervan zullen leiden en deze factoren mogen zeker niet worden onderschat. In de eerste plaats dreigt stagnatie in den aanvoer, doch ook aan de zijde van het verbruik zijn belemmerende invloeden: tal van automobilisten zijn gemobiliseerd, in sommige landen bestaat reeds een verbod om auto te rijden zonder vergunning (Denemarken), elders weer is de benzine reeds gedistribueerd (Italië en Zwitserland) of dreigen distributie of andere maatregelen (Nederland). Het zakenleven is gedeeltelijk stilgelegd, gedeeltelijk sterk ingekrompen. Dan mag niet over het hoofd worden gezien, dat het gebruik van reeds verwerkte rubber (oude banden bijv.) intensiever en dat van regeneraat, grooter zal worden en dat voor verschillende landen, die ongunstig ten opzichte van de productiegebieden zijn gelegen, de aanvoer vrijwel onmogelijk is geworden of zal worden, hetgeen eveneens geldt voor Duitschland.

De synthetische rubber krijgt in Duitschland en, indien de oorlog langer zou duren ook in Rusland een buitengewone kans om zijn geschiktheid te bewijzen en zich door uitbreiding der installaties en productie op zeer groote schaal een economische positie te verschaffen die dan ook daarna voor het verbruik van ruwe rubber wel eens zeer gevaarlijk zou kunnen worden, indien zou blijken, dat economische concurrentie met het natuurlijke product mogelijk is; de oorlog kan dit gevaar bespoedigen en doet in elk geval installaties ontstaan, die een ander kostenvraagstuk scheppen en de productie ook na afloop van den oorlog eerder zullen kunnen doen voortzetten.

Ruiltransactie. Niet alleen de Vereenigde Staten, ook Groot-Brittannië heeft zijn goedkeuring aan de ruiltransactie gehecht. Althans, op 7 September werd uit Londen gemeld, dat het Britsche Ministerie van Bevoorrading te Londen voor de verkrijging van de noodige rubber een markt-bureau zal inrichten, hetgeen jl. Maandag is geschied, en zich voorstelt de aankopen te doen bij handelaren, die in Engeland hun domicilie hebben, en de makelaars, die lid zijn van de vereeniging van rubberhandelaren. Hieruit moet de gevolgtrekking worden gemaakt, dat de rubber vrij zal worden gekocht, wat in verband met onze neutraliteit een zeer aangename beslissing is. Wel is het mogelijk, dat zelfs uitsluitend product uit Engelsche gebieden voor aankoop in aanmerking komt, doch ook dan profiteert Ned.-Indië toch volledig van deze

transactie, omdat het vrijgeven van den uitvoer voor alle gebieden geldt en Ned.-Indische rubber elders de normale plaats van de Britsche rubber kan innemen.

Statistische positie. Wij hebben er reeds op gewezen, dat Duitschland vlak voor den oorlog nog zeer belangrijke hoeveelheden rubber heeft gekocht, wat te Londen en Amsterdam een prijsstijging heeft teweeggebracht. Toen de oorlog was uitgebroken, hebben wij een sterke stijging der termijn- en loco-prijzen in New-York gezien, doch reeds zeer spoedig bleek het enthousiasme bekoeld en trad prijsdaling in. Te Londen opende de markt na de sluiting op 11¼ d., liep terug tot 97/8 d. en steeg Dinsdag jl. weer tot 10 d.

De statistische positie weerspiegelt de verbetering, die in den loop van het jaar heeft plaats gevonden. Tegenover een voorraad buiten de restrictiegebieden van 442.387 ton (voor de belangrijkste markten) op 1 Januari 1939 stond er op einde Juli een van 385.042 ton, wat dus in 7 maanden een vermindering met ruim 57.000 ton betekent. Deze verbetering komt geheel voor rekening van de absorptie — wat niet hetzelfde is als het verbruik — dat in deze 7 maanden ruim 100.000 ton grooter was dan in het overeenkomstige tijdvak van 1938.

Trachten wij nu de waarschijnlijke positie per 30 September op te maken, dan komen wij ongeveer tot het volgende beeld, waarbij uiteraard een nog grooter voorbehoud past dan in normale tijden reeds moet worden gemaakt:

Voorraad buiten de restrictiegebieden op eind Juli	385.042 ton
Absorptie in Aug./September geschat	196.000 ton
Uitvoer in Aug./September geschat	161.000 „
	<hr/>
	35.000

zoodat globaal gerekend de wereldvoorraad buiten de restrictiegebieden op 30 September zal bedragen 350.000

Deze voorraad is buitengewoon klein in verhouding tot de tegenwoordige absorptie — ongeveer 4 maanden absorptie — zoodat een verdere vermindering moeilijk te verdedigen zou zijn. Wel ligt er binnen de restrictiegebieden nog een hoeveelheid rubber, welke globaal op ongeveer 150.000 ton kan worden geschat, doch deze kan zonder medewerking van het internationale rubbercomité niet tot den vrijen wereldvoorraad worden gerekend.

Met dezen toestand voor oogen was de beslissing voor het internationale rubbercomité verre van eenvoudig. Het stond voor een kracht — den oorlog — welke invloed op het verbruik wel zeer moeilijk te bepalen valt en omtrent welke betekenis voor de grootte der onzichtbare — dus een absorptie der zichtbare — voorraden al evenmin met eenige nauwkeurigheid valt te voorzien. Het moest er voorts voor zorgen, dat de voor de ruiltransactie noodige rubber binnen een bepaalden termijn zou kunnen worden verschaft.

Een uitvoerpercentage van 70 nu opent de mogelijkheid, dat de volledig aan de restrictie deelnemende landen in het laatste kwartaal zullen kunnen uitvoeren

.....	256.288 ton
Siam zal kunnen uitvoeren	10.250 „
Fransch Indo-China	17.000 „
Uitvoer der outsiders te schatten op	10.000 „

zoodat de werelduitvoer zal bedragen naar schatting 293.538 ton 1)

aangenomen — en zulks geldt ook voor de vorige cijfers — dat de carry-over per einde Juli 1939 ongewijzigd zal blijven.

Zouden wij aannemen, dat de absorptie van rubber door den oorlog slechts in zooverre ongunstig wordt beïnvloed, dat alleen Duitschland als importeur uitvalt, zoodat dus de overige factoren elkaar compenseeren, dan zou rekening moeten worden gehouden met een absorptie in het vierde kwartaal van

1) De cijfers in dit artikel zijn ontleend aan het bulletin van het internationale rubbercomité.

235.000 à 250.000 ton. Trekt men deze van den werelduitvoer af, dan zou er dus een overschot van 43.000 à 58.000 ton zijn en dan zou dus blijken, dat de helft van de voor de ruiltransactie vereischte hoeveelheid in het vierde kwartaal kan worden verkregen zonder aantasting van den wereldvoorraad buiten de restrictiegebieden. Wij wenschen zeker niet te stellen, dat dit de gedachtengang van het comité is geweest, doch het komt ons voor, dat deze redeneering plausibel is.

Beoordeeling rubberfondsen. De beoordeeling van de waarde der rubberaandeelen hangt thans van twee groepen factoren af, die kunnen worden samengevat als: 1o. de toekomstige verhoudingen in het artikel en 2o. de oorlogstoestand.

De *toekomstige verhoudingen*, den oorlogstoestand buiten beschouwing gelaten, worden bepaald door de vooruitzichten van productie en verbruik. De factoren van beteekenis voor de productie zijn de zeer groote productie-capaciteit en de mogelijkheden der vervangers. Wat de productie-capaciteit betreft, deze wordt alleen voor de restrictielanden getaxeerd voor 1940 op 1.541.550; 1941: 1.554.700; 1942: 1.563.000 en 1943: 1.569.000 ton, terwijl tot nu toe de grootste wereldabsorptie is geweest 1.105.000 ton in 1937. In dit cijfer der wereldabsorptie is echter naast het wereldverbruik een vorming van onzichtbare voorraden begrepen. Wij zien dus, dat de potentieele productie zoodanig groot is — de hierboven genoemde cijfers moeten worden verhoogd met de productie-capaciteit van Fransch Indo-China en de outsiders — dat het wel zeer onwaarschijnlijk is, dat zij door de absorptie in de eerstkomende jaren kan worden opgenomen. Daaruit volgt, dat de prijs van rubber door het restrictie-comité steeds door groteren uitvoer kan worden gedrukt en dat dus de volgende toestand ontstaat: een prijsbeweging, welke achteraf wordt geregeld door den omvang der uitvoerbepanking. Telkenmale dus zullen perioden van hoogere, resp. stijgende prijzen samengaan met verruiming van de productiemogelijkheid en perioden van dalende, resp. lage prijzen met uitbreiding van de restrictie, dus kleinere productiemogelijkheid.

Wat de synthetische rubber betreft, de juiste beteekenis voor de economische concurrentie valt thans nog zeer moeilijk te bepalen, doch wel staat vast, dat hier een gevaar schuilt, niet alleen in het bestaande doch ook in de voortdurende onderzoekingen. Kortgeleden heette het, dat het in de Vereenigde Staten gelukt zou zijn uit het butaangas — een bijproduct van de petroleumvelden — synthetische rubber te vervaardigen tegen een kostprijs, die zoo ongeveer met den prijs van para-rubber zou overeenkomen. Hoewel al dergelijke mededeelingen met het grootste voorbehoud moeten worden beoordeeld, is het een feit, dat hier een gevaar schuilt, waarvan de juiste beteekenis niet kan worden getaxeerd.

Tenslotte het verbruik; bij de rubberconsumptie kunnen wij ongetwijfeld een vooruitgang waarnemen, dien wij ook voor de toekomst mogen verwachten; nemen wij de vermeerdering van topverbruik tot topverbruik, voor de laatste periode van 1929 op 1937, dus van 805.421 tot 1.104.991 ton, dan beteekent dit een stijging met 37 pCt. in 8 jaar of gemiddeld $4\frac{1}{2}$ pCt. per jaar. Er bestaat geen speciale aanleiding om voor de nabije toekomst een grotere verbruiksstijging dan 5 pCt. per jaar te verwachten.

De toestand is dus deze, dat de prijsbeweging van rubber, veroorzaakt door algemeene en bijzondere prijsfactoren, zal samengaan met grotere en kleinere producties en de kleinere dus juist met lage prijzen, terwijl de kostprijzen dan hoog zullen zijn. De doorsnee-rentabiliteit der rubberfondsen zal dus slechts beperkt zijn, omdat de idee, welke de mate der restrictie beheerscht, die van den „redelijken” prijs, ook voor de verbruikers, is, en een te hooge prijs moet leiden tot vermindering van het verbruik (vervan-

gers, synthetisch product en regeneraat). Voor de toekomst mag dus slechts met een zeer beperkte rentabiliteit van het in de rubber geïnvesteerde vermogen worden gerekend.

Dit is ook algemeen economisch volkomen logisch; immers, een deel der productie-capaciteit, dus een deel van het in de rubber geïnvesteerde vermogen, kan slechts productief worden aangewend en de economische prestatie van dit deel kan dus slechts aanspraak op een belooning maken. Wel zal deze belooning uiteraard hooger zijn dan zonder de restrictie, doch dit moet toch door den redelijken prijs binnen enge grenzen blijven.

In hoeverre komt hierin nu door den *oorlogstoestand* wijziging, m.a.w. zijn rubberfondsen „war-babies”? Wij hebben in den beginne gezien, dat de grotere vraag naar rubber aan de eene zijde een tegenhanger vindt in het geringere verbruik elders en hoewel wij niet weten, in hoeverre hier een compensatie plaats heeft, komt het ons toch voor, dat feitelijk niets wordt gewijzigd. In het gunstigste geval gaan wij thans een periode tegemoet met het tegenwoordige — rendabele — prijsniveau en toenemende verruiming van de uitvoeren, zoodat wij thans in een, echter altijd *beperkte, normale* hausseperiode voor de rubber, dank zij de grotere absorptie en het ruilplan, zijn aangeland, hoewel er steeds met de groote potentieele productie en de kans, dat Engeland en/of Frankrijk de restrictie-overeenkomst tijdelijk buiten werking kan doen stellen, alsmede met vermindering van het verbruik, moet worden gerekend.

War-babies zijn rubberfondsen o.i. zeker niet, al zal de rentabiliteit, zoolang de kosten — waaronder ook vrachten enz. — niet te sterk stijgen, zeker door den oorlogstoestand eenigermate vergroot kunnen worden. Doch zelfs dat is vooralsnog, gezien de beslissing van het internationale rubbercomité, een dubieus punt. In den boezem daarvan schijnt men althans die mogelijkheid niet belangrijk hoog aan te slaan.

J. F. H.

DE HANDELSPOSITIE VAN DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN, BESCHOUWD IN NEDERLANDSCH IMPERIAAL VERBAND.

Zooals uit de voorafgaande beschouwingen in dit blad,¹⁾ naar voren komt, lijkt het bij vele artikelen mogelijk — en dus wenschelijk — dat de andere Rijksdeelen, althans Nederland en Suriname, een groter deel van den invoer van Curaçao, hetzij ten koste van Amerika of van Engeland en andere landen, verwerven.

Er zijn *vier groepen koopers* in de Nederlandsche Antillen, die vooral tot den invoer bijdragen, en dus ook de verhooging van het Nederlandsche aandeel zouden kunnen bewerken.

De *eerste* groep is die der Nederlandsche olie-industrie. De twee hiertoe behoorende ondernemingen, die reeds thans zeer veel in Nederland bestellen, kunnen in deze een nog veel groteren invloed uitoefenen. Deze ondernemingen zelve en daarnaast haar zijdenden employés te land en ter zee vertegenwoordigen met hun inkoop een aandeel in den invoer van meerdere millioenen, waarvan machinerieën en materialen, inclusief die voor de schepen, ongeveer 4 millioen, en provisiën, dranken, e.d. naar schatting

¹⁾ Zie: E.-S.B. d.d. 26 Juli jl. „De invoer van de Nederlandsche Antillen en het aandeel daarin van de andere Rijksdeelen”; E.-S.B. d.d. 2 Augustus jl. „De beteekenis voor Suriname van uitvoer van suiker en rum naar de Nederlandsche Antillen”; E.-S.B. d.d. 9 Augustus jl. „Mogelijkheden en moeilijkheden bij den export van groenten en fruit van Nederland en Suriname naar Curaçao”; E.-S.B. d.d. 16 Augustus jl. „De export van rijst en maïs van Suriname naar Curaçao” en E.-S.B. d.d. 23 Augustus jl. „De invoer van fabrieksartikelen in de Nederlandsche Antillen en het aandeel daarin van de andere Rijksdeelen”.

minstens 2 miljoen Gulden uitmaken. Het is te hopen, dat deze zeer koopkrachtige Nederlandsche olie-industrie in de toekomst, nog meer dan thans, bereid zal zijn om den geest van den tijd te volgen en bij haar aankopen het nationale belang te dienen, door niet alleen bij gelijke kwaliteit en prijs te vragen naar Nederlandsche waar, maar ook af en toe bij Nederlandsche en Surinaamsche leveranciers eenig geduld te oefenen, als de eerste zendingen niet geheel voldoen en hun den tijd te gunnen, die noodig is, om zich op een vasten afzet goed in te stellen en hun bedrijfsorganisatie daarop in te richten.

Van de *tweede* zeer koopkrachtige groep, die der toeristen — die zelden Nederlanders zijn — kan men het vragen naar Nederlandsche waar niet vergen of verwachten; wel weer van

de *derde* groep, t.w. het Curaçaosche Gouvernement en het niet onbelangrijke deel der bevolking, werkende in die bedrijven, die niet tot de olie-industrie behoren.

De eerste en derde groep kunnen zich blijkbaar inzake provisiën, dranken, manufacturen, enz. nog veel meer Nederlandsch, dus minder Amerikaansch of Engelsch, oriënteren met haar bestellingen. Wellicht geldt dit zelfs in de eerste plaats voor het gouvernement zooda in de voorafgaande artikelen is besproken²⁾.

Naast het opzettelijk vragen naar Nederlandsche producten, door de 1o. en 3o. groep van koopers, kan de toestand uiteraard ook verbeteren, als de *winkeliers* met opzet meer Nederlandsche artikelen inslaan³⁾.

Intusschen vergete men niet, dat het vooral de *verkooper* is, die door zijn activiteit een handelsrelatie tot stand moet brengen. Als dus de koopers anders georiënteerd zijn, dan wij van nationaal standpunt uit moeten wenschen, ligt dit allereerst aan den Nederlandschen verkooper. In Suriname zond het Gouvernement meermalen ambtenaren naar Curaçao, doch het lijkt gewenscht, dit aan te vullen met uitzending of aanstelling van een goeden *handelaar* door den Surinaamschen handel. Wat ons land betreft, vernamen wij herhaaldelijk, dat Nederlandsche fabrikanten niet bereid zijn, zich voor de Antillen veel moeite geven, of wel in gebreke blijven zich geheel aan te passen aan den Curaçaoschen smaak, bijv. bij manufacturen, modewaren en schoenen, en niet voldoende voelen, dat de klant koning is. Ook hoort men telkens, dat velen niet bereid zijn het in Curaçao, vooral in de Britsch-Indische manufacturenzaken, zoo gewaardeerde crediet van eenige maanden te geven, getuige de woorden van een be-

²⁾ Wij denken hierbij aan meer economische samenwerking in het algemeen. Een voorbeeld is de uitbreiding van het in Nederland gekochte deel der door het Gouvernement van Curaçao benooidigde artikelen en van de materialen, noodig voor nieuwbouwwerken, aanbesteed vanwege het Curaçaosche gouvernement. In Nederlandsch Oost-Indië geeft de Indische Centrale Aanschaffingsdienst een preferentie van max. 10 pCt. van den prijs aan goederen van de Nederlandsch-Indische of Nederlandsche industrie. Als men dit ook in Curaçao deed, zou dit zeker tot meer orders leiden dan Nederland thans krijgt. Een ander voorbeeld is het koopen van meer zout door Nederland in Curaçao.

³⁾ De economische samenwerking tusschen Nederland en Nederlandsch Oost-Indië is het onderwerp van een groote studie geweest, neergelegd in het rapport der Commissie Rutgers van 1938. Ik kan niet nalaten te citeeren, wat deze Commissie zegt in haar slotbeschouwing, nl. dat „economische samenwerking moet geschieden in den geest van royale samenwerking, van fairheid over en weer”, dat men moet zoeken naar „een redelijk evenwicht van wederzijdsche prestaties” en dat alle handelingen moeten worden beheerscht door „de Rijksgedachte, het bewustzijn, dat Nederland en Indië deelen zijn van één Rijk en daarom in elkanders belang maatregelen moeten weten te nemen.” (De zoo juist uitgebroken oorlog onderstreepet de wenschelijkheid van meer economische samenwerking tusschen Nederland, Suriname en Curaçao; W. C. K.).

kend Nederlandsch bankier, die de West bezoekt. Heel dikwijls levert men alleen op basis: betaling tegen documenten. Naar het schijnt, zijn de Nederlandsche fabrikanten nooit overgegaan tot het uitvoeren van een idee, dat de oud-Gouverneur van Slobbe had. Volgens dezen kenner van het eiland dienen zij te komen tot het gezamenlijk laten behartigen van hun belangen door uitzending van één importeur, liefst niet tevens winkelier, die voor eenige fabrieken tegelijk werkt. Voor artikelen, waarbij Nederland er in het geheel niet „in” is, zooda manufacturen, schoenen, enz., zou dit zeker loonen; het gezamenlijk verdrijven der buitenlandsche concurrentie is dan het eerste en voorloopig eenige doel. Van onderlinge concurrentie der Nederlandsche fabrieken is eerst sprake, als Nederland bij den import zich een zekere positie heeft verworven. Bij een omzet van f 100.000 zou een gezamenlijk agent zeker loonend zijn. De firma Bata heeft voor haar schoenenimport van f 150.000 reeds 2 winkels gesticht, die niets anders verkoopen. Bij verf en chemicaliën speelt Nederland ook zoo'n kleine rol, dat voor de eerste jaren alleszins redenen aanwezig lijken om door samenwerking vasten voet te krijgen. Bij conserven en zuivel is de Nederlandsche import daarvoor reeds te belangrijk en komt de onderlinge concurrentie sterker op den voorgrond⁴⁾.

De *vierde* groep van koopers in Curaçao vormen de Amerikanen op Aruba. Van hen is, evenmin als van de toeristengroep, te verwachten, dat zij zich Nederlandsch zullen oriënteren in gevallen van gelijke kwaliteit en prijs.

De boven besproken oriëntatie der inkoop door de verschillende groepen is begrijpelijk, want zij is historisch zoo gegroeid. De olie-industrie begon tijdens den oorlog, toen onder invloed daarvan de scheepvaartverbinding met Europa voor Suriname geheel was verbroken en voor Curaçao sterk werd gereduceerd. De Nederlandsche industrie was toen ook niet zoo goed in staat om West-Indische bestellingen vlot uit te voeren. Het is in die jaren aan den Amerikaanschen export reeds gelukt om met vrijgevege credieten een grooter deel van den handel te veroveren, want scheepsverbinding met de Vereenigde Staten was er tijdens den grooten oorlog steeds.

Het is volgens veler meening allereerst een gevolg van de berusting der Nederlandsche fabrikanten en Surinaamsche producenten, dat zij in Curaçao te weinig leveren. Ook onkunde speelt een rol. Er is nog steeds geen handelsregister, dat een goede oriëntatie omtrent Curaçaosche firma's mogelijk maakt. Zoo koos een goede Nederlandsche overhemdfabriek een autozaak als agent en een groote oliefabriek kwam bij een bandenwinkel terecht! Als de vrachten te hoog zijn, vergeleken met die van de Vereenigde Staten naar Curaçao (ik betoogde meermalen, dat dit m.i. voor artikelen van groote waarde, waar het meestal om gaat, geen rol kan spelen), is het aan hen, om gezamenlijk op verlaging aan te dringen; evenzoo geldt dit voor andere scheepvaartfaciliteiten, als koelruimten en gelegenheid tot het laden van wat dit betreft moeilijke artikelen als paalhout. Ook aan de frequentie der verbindingen is nog wel wat te doen, want de Suriname—Curaçao-verbinding met de Suriname lijn bijv. is slechts een driewekelijksche.

Alleen de levertijd zal niet veel te verkorten zijn en de zeereis van 12 à 15 dagen blijft staan tegenover een reisduur van 4 dagen van New-York naar Curaçao. Bij goede en goedkope luchtpostverbinding zal echter het bezwaar van den afstand en van den zoodoende iets langeren levertijd verminderen.

Tenslotte moet Nederland bereid zijn, *minder degelijke en tevens goedkoopere* fabrieksartikelen aan

⁴⁾ De genoemde commissie Rutgers heeft terloops ook geconstateerd, dat de Nederlandsche industrie goed zou doen, meer activiteit op de Oost-Indische markt te toonen.

Curaçao te leveren, bijv. bij schoenen en confectie. Dit was toch ook voor Nederlandsch Oost-Indië noodig en is daar aan onze industrie min of meer gelukt. Curaçao is, evenals Nederlandsch Oost-Indië, een prijzenmarkt; de handel volgt niet de vlag, doch de prijscourant, zooals eens een inwoner van Curaçao het tegenover mij kernachtig uitdrukte.

Officieele instanties, zooals het Gouvernement en de Kamer van Koophandel, kunnen ook aan de zijde der koopers, dus in Curaçao, beter dan de koopers zelf, wier houding als goede zakenlieden uiteraard meer afwachting moet zijn, het oog met opzet op Nederland en Suriname richten. Al mag men in deze twee landen met den export nog soms tekort schieten, het verlangen naar relatie met den Nederlandschen en Surinaamschen handel zal toch bij veel Nederlanders van onze Antillen bestaan en officieele lichamen moeten voorgaan, met dat tot uitdrukking te brengen⁵⁾. De Rijksdeelen moeten elkaar helpen, zooals Gouverneur Kielstra tijdens zijn laatste verlof meermalen betoogde. En bij de gouvernementen moet het streven daarheen evenzeer van den kooper uitgaan.

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat de tijd voorbij gaat, dat Curaçao en Suriname te weinig verbindingen hebben om economisch meer te kunnen samengaan, zooals Gouverneur Van Slobbe destijds nog kon verklaren. Immers, een luchtverbinding en een directe 4-daagsche bootverbinding zijn in aantocht. Firma's en banken, die in beide koloniën gevestigd zijn, vormen de aangewezen lichamen voor de stimulatie van den onderlingen handel.

Aan voor de andere Rijksdeelen *preferentiele invoerrechten* of reserveering van invoercontingenten voor hunne producten in Curaçao willen wij niet denken. Dit laatste moge in Nederlandsch Oost-Indië noodig zijn geweest tegenover het door allerlei speciale oorzaken buitengewoon „konkurrenzfähige“ Japan, in Curaçao is het voor Nederland en Suriname thans de meest voor de hand liggende taak, om allereerst ten koste van den invoer uit andere landen van Europeesche economische structuur terrein te winnen. Japan speelt nog geen groote rol.

Als de Gouvernements- en andere officieele instanties voorgaan, zullen de particulieren waarschijnlijk in voldoende mate volgen. De gouvernementen kunnen bij alle drie zijden van den driehoek Nederland—Curaçao—Suriname helpen. De heer De Beaufort gaf in de Economisch-Statistische Berichten van 10 Mei 1939 p. 376 in dezen nog nuttige wenken⁶⁾.

De Ondernemersraad voor Suriname zou ook veel tot stand kunnen brengen inzake de economische samenwerking van de drie genoemde Rijksdeelen, als hij zijn taak verbreedde en de volle maat van zijn aandacht evenzeer schonk aan den handel in het algemeen, als aan de cultures, en als hij tevens Curaçao in zijn arbeidsgebied opnam. De West-Indische Kamer zou in dezen versterkten Ondernemersraad kunnen worden opgenomen.

Deze meer alomvattende economische samenwerking der drie Rijksdeelen wordt voorgestaan door de zoo juist door oud-Minister Dr. Deckers en Mr. Reitsma opgerichte Economische Commissie Nederland—West-Indië en wij gelooven, dat het standpunt dezer Commissie juist is.

Dr. W. C. KLEIN.

⁵⁾ In dit verband las ik met genoegen in een der laatste nummers van het Weekblad „Curaçao“, dat in het algemeen „Curaçao haar arme zuster Suriname zooveel mogelijk moet helpen“.

⁶⁾ Ook zou het wellicht nuttig werken op de ontwikkeling der wederzijdsche handelsbetrekkingen, als er een bankinstelling bestond, die kantoren had in onze beide West-Indische gebiedsdeelen.

AANTEKENINGEN.

Het probleem van de vrachtruimte in den oorlog 1914—1918.

Onder bovenstaanden titel bevat Heft 1 van de Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung, jrg. 1938/39 een beschouwing van H. Huebel. Aangezien de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat, in verband met den heerschenden oorlogstoestand, zich op het gebied van het internationale goederenvervoer ter zee in de naaste toekomst analoge problemen zullen voordoen als in de jaren 1914—1919, is het niet van belang ontbloot, den hoofdinhoud van dit interessante artikel hier weer te geven.

Op grond van de beschikbare cijfers — gegevens over de jaren 1917 en 1918 ontbreken — kan men vaststellen, dat tot midden 1916 de wereldtonnage ongeveer constant bleef; de achteruitgang, vooral van de Deutsche handelsvloot, werd gecompenseerd door een uitbreiding in de Vereenigde Staten, Japan, Noorwegen en Italië. Acht maanden na den wapenstilstand was de totale inhoud der wereldhandelsvloot 2.5 miljoen B.R.T. grooter dan in 1914 en bedroeg 47.9 mill. B.R.T. Behalve Griekenland en Duitschland hadden vrijwel alle landen de vermindering van de tonnage tijdens den wereldoorlog toen weer grootendeels ingehaald. De sterke uitbreiding werd echter hoofdzakelijk veroorzaakt door de uitvoering van een scheepsbouwprogramma in Engeland en de Vereenigde Staten. De handelsvloot van dit laatste land vermeerderde van midden 1916 tot midden 1919 met niet minder dan 7 miljoen B.R.T.

De afnemering van de tonnage werd door een drietal factoren teweeggebracht. Twee er van, de sloop, die tijdens den wereldoorlog bijna nihil was, en de verliezen door zeerampen, die sterk stegen, omdat uit schepen en bemanning het uiterste werd gehaald, werkten ook in vreedetijd. Daarbij kwamen toen echter de oorlogsverliezen, die ruim 12½ mill. B.R.T. bedroegen; bijna het viervoudige van de verliezen door zeerampen. Niet minder dan 87 pCt. van de tonnagevermindering tengevolge van den oorlog, waardoor vooral Noorwegen, Italië, Griekenland en Frankrijk werden getroffen, werd veroorzaakt door directe duikbootaanvallen. Groot-Brittannië leed absoluut de grootste verliezen. Relatief komt het op de vijfde plaats, daar de Britsche schepen ook in minder gevaarlijke streken voeren.

De tonnagevermeerdering door nieuwbouw nam sterk af. Staal was moeilijk te krijgen, geschoolde arbeiders bevonden zich onder de wapenen en de werven waren bovendien sterk belast door marine-orders en overige reparaties. In Engeland verminderde de van stapel geloopte tonnage door werking van deze factoren in 1915 en 1916 tot op een derde tegenover 1913. Weliswaar werd de handelsvloot versterkt door buitgemaakte Deutsche en Oostenrijksche schepen, doch dit nam niet weg, dat de toestand in 1916 critiek werd. Ondanks alle inspanning bereikte de Britsche scheepsbouw in 1918 slechts ⅓ van den stand van 1913.

Over de geheele wereld trad na 1914 een stagnatie in den scheepsbouw in. In 1915 liepen slechts 1.2 mill. B.R.T. van stapel, tegen 3.3 in 1913. Japan en Nederland vergrootten in 1916 en 1917 hun aanbouw weer, doch pas in 1918, toen de Vereenigde Staten en Engeland hun geweldig bouwprogramma van uniforme schepen uitvoerden, steeg de tonnage der van stapel geloopte schepen weer met 5.447.000 B.R.T. boven die van 1913.

Ondanks het feit, dat in 1916 en 1917 de tonnage, welke van stapel liep, belangrijk steeg, nam het verlies tot midden 1917 steeds toe. Het hoogtepunt werd bereikt in het tweede kwartaal van 1917, toen dit ruim 1½ mill. B.R.T. bedroeg. Daarna namen de verliezen af; de nieuwbouw bleef stijgen. In het tweede kwartaal van 1918 overtrof de nieuwbouw het verlies.

De totale wereldtonnage liep vanaf 1915 terug; begin 1918 werd met 40.1 mill. B.R.T. het laagtepunt bereikt, hetgeen bijna 88 pCt. van de tonnage van midden 1914 bedroeg. Aan het einde van den wereldoorlog was de totale tonnage opgelopen tot 41.2 mill. B.R.T.

De indirecte tonnageverliezen.

Het indirecte tonnageverlies was in den wereldoorlog heel groot. Hieronder wordt verstaan het „vastleggen” van vrachtruimte of een vermindering van het prestatievermogen der handelsvloeden, die zich in het goederenverkeer over zee als een verlies aan beschikbare vrachtruimte deden gevoelen.

Verschillende factoren werkten daartoe mede. In de eerste plaats hadden de geallieerden een groote behoefte aan scheepsruimte voor het leger en de marine. Reeds in het begin van den oorlog werd 20 pCt. van de Britsche handelsvloot in beslag genomen voor de overbrenging van het expeditieleger en troepen uit alle deelen van het Britsche Imperium naar Frankrijk. Deze behoefte steeg nog, toen het terrein van den strijd zich over de geheele wereld uitbreidde. Midden 1916 werd 7½ mill. B.R.T. voor zuiver militaire doeleinden gebruikt. Tengevolge van het gebrek aan tonnage werd daarna een deel vrij gegeven, doch bij het einde van den oorlog was nog 6 mill. B.R.T. voor directe oorlogsdoeleinden in beslag genomen.

De blokkade van de vloot der centralen, die met 6.2 mill. B.R.T. in 1913 13 pCt. van de wereldtonnage vormde, droeg ook bij tot de indirecte verliezen. De vraagvermindering door het wegvallen van het Duitsch—Oostenrijksche verkeer over zee woog daartegen niet op, daar de Duitse vloot voor 1914 meer dan thans in vreemde havens werkte. In het verloop van den oorlog kwam rond 2.4 mill. B.R.T. weer vrij, o.m. doordat neutrale landen zich bij de geallieerden aansloten. Dikwijls had de bemanning dan echter de machines verwoest. Het deel van de handelsvloot der geallieerden, dat zich in geblokkeerde wateren bevond, was zeer klein (ruim 0.2 mill. B.R.T.).

Tengevolge van de bedreiging, die door de mijnvelden in de Noordzee en het duikbootgevaar in het Kanaal op de scheepvaart werd uitgeoefend, concentreerde deze zich vooral in de Oostelijke havens van Engeland. Deze samendringing had tot gevolg, dat de schepen soms wekenlang op lossen en laden moesten wachten, uit gebrek aan voldoende havenarbeiders en de spoorwegen in de eerste plaats voor militaire transporten werden gebruikt. Philip Runciman schatte de daardoor vastgelegde tonnage voor Januari 1915 reeds op 1½ mill. B.R.T. Na midden 1916 verbeterde deze toestand tengevolge van het regeeringsingrijpen, doch hij verslechterde weer toen na de invoering van het convoivaren de schepen uiteraard onregelmatig binnenkwamen.

De handelsbetrekkingen tusschen de Europeesche staten waren vrijwel alle verbroken. Verschillende producten moest men daarom uit verder afgelegen landen betrekken. In Engeland werd de Duitse suiker bijv. vrijwel geheel vervangen door Java- en West-Indië-suiker. Hiervoor was echter scheepsruimte noodig! Vooral Engeland ondervond deze moeilijkheid. Het Engelsche verkeer met de landen aan de Oost- en Noordzee en het Kanaal verminderde, wat de hoeveelheid betreft, van 20 pCt. van het totaal in 1913 tot 5 pCt. in 1918. De waarde van den invoer uit Amerika steeg in dezelfde periode van 33 pCt. tot 60 pCt.

Ook de verlenging van den reisduur droeg bij tot het indirecte tonnageverlies, doordat de schepen tengevolge van het gevaar van mijnen of onderzeeboten niet meer den directen koers van haven tot haven konden volgen. In 1916 werd het verkeer met de landen om den Indischen en Grooten Oceaan om Kaap de Goede Hoop geleid. Hiervoor was een meerdere ton-

nage van pl.m. 225.000 B.R.T. noodig. Deze kwam weer vrij, toen in 1917 het varen in convooi werd ingevoerd, waardoor het Suezkanaal weer bruikbaar werd, omdat de verliezen in de Middellandsche Zee belangrijk verminderden. Het varen in convooi was op zichzelf echter weer tijdrovend. De schepen moesten verzameld worden, ze konden niet alle tegelijk gelost en geladen worden en men kon niet sneller varen dan het langzaamste schip. De reisduur van en naar Amerika werd daardoor met 25 pCt. verhoogd; op andere trajecten wogen tijdverlies en -besparing ongeveer tegen elkaar op, want het convooi behoefde geen — uit veiligheidsoverwegingen voorgeschreven — omweg te maken. In 1918 verbeterde de organisatie der convooidiensten en werd het tijdverlies voor een groot deel opgeheven.

Tenslotte ontstond een groot verlies aan scheepsruimte door het steeds grooter wordende aantal schepen, dat tengevolge van oorlogshandelingen en zee-rampen in reparatie was. Deze reparaties duurden soms maandenlang. Op 31 October 1918 bevond zich niet minder dan 1.5 mill. B.R.T. van de ter beschikking der geallieerden staande scheepsruimte in reparatie.

Tonnage en handel in den wereldoorlog.

Het netto-verlies aan wereldtonnage (scheepsverlies minus stapelloop), dat in het voorjaar van 1918 5.6 mill. B.R.T. bedroeg, werd sterk overtroffen door de meetbare indirecte verliezen, die aan het einde van 1917 niet minder dan 12.5 mill. B.R.T. beliepen. Voor den „wereldhandel” was toen slechts 61 pCt. van de wereldtonnage van midden 1914 beschikbaar. In deze omstandigheden moest de „wereldhandel” zich aanpassen aan de wereldtonnage. Hoe trachtte men dit te bewerkstelligen?

In de eerste plaats ging men geleidelijk over naar een stelsel van gereguleerde scheepvaart. In Engeland werd enerzijds de geheele invoer van niet-noodzakelijke goederen verboden, terwijl anderzijds bijv. suiker en graan door de Regeering met in beslag genomen schepen werden geïmporteerd. Toen dit onvoldoende bleek, stelde men een Ministry of Shipping in, waardoor de geheele nationale scheepvaart onder één centrale leiding kwam. Tenslotte ging men internationaal samenwerken. De Allied Maritime Transport Council — eind 1917 —, die ook over een deel van de neutrale tonnage beschikte (in totaal 90 pCt. van de wereldtonnage), werd belast met het toekennen van vrachtruimte aan de verschillende landen in verhouding tot hun behoeften.

Voorts poogde men den invoer zooveel mogelijk te beperken. Dit lukte het minst in Frankrijk, waarvan een groot deel van zijn kolen- en industriestreek bezet waren. In Engeland was de invoer in 1918 het laagst met 35.6 mill. ton, d.w.z. 37 pCt. minder dan in 1913. De invoer van levensmiddelen was toen met 37 pCt., die van grondstoffen met 35 pCt. en die van eindproducten met 58 pCt. gedaald. De tarwe-invoer was met 1.7 mill. ton afgenomen, terwijl de binnenlandsche productie tegelijkertijd was gestegen met 1 mill. ton. De houtinvoer nam af van 11.6 mill. ton tot 2.5 mill. ton, de invoer van olie steeg daarentegen van 1.8 mill. ton tot 5.2 mill. ton. De regulering van den invoer heeft het Engelsche economische leven niet vitaal getroffen. De Britsche bevolking heeft geen gebrek geleden. Geen enkele militaire onderneming mislukte wegens gebrek aan tonnage.

Vervolgens benutte men zooveel mogelijk de draagkracht der schepen. Hoezeer men daarin slaagde, blijkt wel hieruit, dat per 100 B.R.T. van de in Engeland binnenkomende schepen, in 1913 121 ton gewicht vervoerd werd, tegen 154 ton in 1918.

Verder nam de Engelsche regeering in het voorjaar van 1917 een radicaal besluit: zij nam alle vracht- en passagiersschepen in beslag en gebruikte die in hoofdzaak voor de vaart op Canada en de Vereenigde Staten. Daar een schip deze reis achtmaal

per jaar kon maken, tegen twee- à driemaal naar Australië, beteekende dit een sterke stijging van het prestatievermogen der Engelsche vloot. Naar Australië en Oost-Azië werd slechts gevaren om producten te verkrijgen, die Amerika niet of onvoldoende kon leveren (rubber, tin, wol, enz.). Een groot nadeel bleek de verdringing der Engelsche vloot in Oost-Azië door de Japansche, doch dit moest aanvaard worden.

Tenslotte kon men de scheepvaart nog eenigszins ontlasten, door verbindingen over land tot stand te brengen. Zoo voorzagen de Zuid-Fransche mijnen sinds 1918 Italië van steenkolen. Frankrijk kreeg daarvoor een gelijke hoeveelheid van Engeland, die slechts over het Kanaal behoefde te worden getransporteerd. Ook de verbinding met het Salonikieger liep over land.

Samenvatting.

Aan het probleem der vrachtruimte is aanvankelijk te weinig aandacht geschonken; men onderschatte de duikbootverliezen, terwijl de oorlogsbehoefte aan scheepsruimte groter was, dan men verwachtte. De onbeperkte duikbootoorlog heeft grooten invloed gehad op de wereldtonnage, doch de daardoor veroorzaakte directe verliezen werden sterk overtroffen door de indirecte verliezen.

Een catastrofe wegens gebrek aan vrachtruimte werd voorkomen door drastische maatregelen: de invoering van het varen in convooi en van een centrale organisatie der zeescheepvaart, beperking van den invoer, concentratie van de tonnage op de kortste trajecten en geheele benutting van de laadcapaciteit der schepen.

Zonder de hulp der Vereenigde Staten, die hun oorlogsvloot ter beschikking stelden voor het invoeren van den convooiendienst en verschillende industriele en agrarische producten zonder directe tegenprestatie aan de geallieerden leverden, zouden deze maatregelen het gewenschte effect niet hebben gehad.

ONTVANGEN BOEKEN EN STATISTIEKEN.

Boeken.

Zweden en Lapland door Dr. W. G. N. van der Sleen. (Tilburg 1939; N.V. Het Nederlandsche Boekhuis. Prijs ingen. f 2.90; geb. f 3.90).

Business Cycles in the United States of America 1919—1932 door J. Tinbergen. Statistical testing of business-cycle theories II. (Genève 1939; League of Nations).

Statistieken.

Rotterdam. Statistiek van Handel, Nijverheid en Verkeer 1939 I—II. Uitgave van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, Rotterdam. (Rotterdam 1939).

Verslag van den stand der ziekteverzekering over het jaar 1937, ingevolge artikel 142 der Ziektewet, door het Bestuur der Rijksverzekeringsbank uitgebracht aan den Minister van Sociale Zaken. ('s-Gravenhage 1939; Algemeene Landsdrukkerij).

Groothandelsprijzen van belangrijke voedings- en genotmiddelen en grondstoffen.

(Indexcijfers gebaseerd op 1927 t/m 1929 = 100).
Laatste noteringen (5/12 Sept. 1939).

Artikel	Vreemde munt	Prijs in Gulden	Indexcijfer
Voedings- en genotmiddelen			
Gerst	—	—*)	—
Mais, termijn	—	—*)	—
Mais, La Plata	—	—*)	—
Rogge	—	—*)	—
Tarwe, termijn	—	—*)	—
Tarwe, Roemeensche	—	—*)	—
Rijst	—*)	—	—
Boter	f 0,55 ¹⁾	0,72	35,0
Kaas (Consumptie)	—	20,75	45,5
Eleren	—	3,45	43,0
Geal. runderen	—	72,70	76,8
Geal. varken	—	62,50	73,3
Bevr. Arg. rundvleesch	—*)	—	—
Bacon	—*)	—	—
Cacao	—*) ²⁾	14,75	42,7 ²⁾
Koffie, Robusta	—	0,15	30,6
Koffie, Sup. Santos	—	0,165	27,9
Suiker	—	—*)	—
Thee	—	0,505	66,7
Grondst. van agr. aard			
Jute	—*)	—	—
Katoen, Mid. Upland	\$ cts 9,64	0,182	38,6
Katoen, Sup. Fine Oomra	—*)	—	—
Austr. Wol, Crossbr. Col. Carded	—*)	—	—
Austr. Wol, Merino	—*)	—	—
Jap. Zijde	—*)	—	—
Rubber	pence 10,—	0,32	48,2
Grenenhout	—*)	—	—
Vurenhout	—	—	—
Koeshuiden	—	18,—	44,9
Copra	—	—	—
Grondnoten	—*)	—	—
Lijnzaad	—*)	—	—
Goud	sh. 168/-	64,10	124,6
Grondst. v. niet-agr. aard			
Koper	—*)	—	—
Lood	—*)	—	—
Tin	£ 229,15/-	1751,85	60,3
IJzer, Cleveland	sh. 99/-	37,75	89,6
Gietijzer	—*)	—	—
Zink	—*)	—	—
Zilver	penc. 21 ^{5/16}	0,68	52,3
Steenkolen	—	11,50	105,3
Petroleum	\$ 1,02	1,92	62,2
Benzine	—*)	—	—
Kalkaapeter	—	5,65	50,5
Zwavelz. ammoniak	—	4,90	43,9
Cement	—	12,35	67,9
Steenen, binnenmuur	—	9,50	72,6
Steenen, buitenmuur	—	12,—	64,3

¹⁾ Heffing Crisis Zuivel-Centrale.

²⁾ Notering vanaf 11 Sept. in gulden.

(Wegens plaatsgebrek vervangen bovenstaande statistieken deze week het gebruikelijk overzicht der groothandelsprijzen.)

*) In verband met den internationalen toestand geen notering ten gevolge waarvan het berekenen van indexcijfers achterwege moet blijven.

Indexcijfers van belangrijke voedings- en genotmiddelen en grondstoffen.

	Indexcijfer voedings- en genotmiddelen	Indexcijfer agrarische grondstoffen	Indexcijfer niet-agr. grondstoffen	Algemeen indexcijfer grondstoffen	Algemeen indexcijfer	Indexcijfer Indische uitvoerproducten
Jan. 1939	43,3	40,7	55,1	48,5	46,5	45,4
Febr. "	41,7	42,1	55,5	49,4	46,4	45,7
Mrt. "	42,7	43,5	56,5	50,6	47,5	47,8
Apr. "	42,9	44,1	56,3	50,7	47,8	48,8
Mei "	43,1	45,9	56,9	51,9	48,6	49,9
Juni "	42,7	47,5	58,0	53,2	49,1	50,0
Juli "	42,4	47,2	56,5	52,4	48,6	49,4
Aug. "	42,4	46,5	56,6	52,0	48,3	48,4
29 Aug.—5 Sept. "	43,1	47,1	56,2	52,1	48,4	47,4

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	3-9 Sep. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	2-9 Sep. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	1939	1938
Tarwe	10.111	572.701	862.714	—	47.989	5.400	620.690	868.114
Rogge	3.712	138.190	138.282	—	1.700	—	139.890	138.282
Boekweit	81	11.702	13.147	—	—	—	11.702	13.147
Mais	14.415	482.340	881.465	—	63.003	66.623	545.343	948.088
Gerst	3.826	216.043	300.902	—	11.514	11.756	227.557	312.658
Haver	333	152.336	134.098	—	2.360	8.312	154.696	142.410
Lijnzaad	473	124.470	120.488	100	209.068	160.749	333.538	281.237
Lijnkoek	600	55.147	41.427	—	150	125	55.297	41.552
Tarwemeel	—	43.397	41.424	—	5.446	8.710	48.843	50.134
Andere meelsoorten	140	18.327	22.430	110	4.424	3.854	22.751	26.284

STATISTIEKEN.

Laatst bekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam op 31 Aug. 1939 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				
Londen *)	£	—	8.17	4
Berlijn *)	100 Mark	59.26 ³	74.—	4½
Parijs *)	100 Franc	—	4.68	2
Brussel *)	100 Belga	24.90 ⁶	31.95	2½
Luxemburg	100 Franc	6.22 ⁶	7.99	—
Zürich *)	100	—	42.40	1½
Praag	100 Kronen	—	6.45	—
Boedapest	100 Pengö	43.51	34.75	4
Boekarest	100 Lei	1.48 ⁶	1.43	3½
Sofia	100 Leva	1.79 ⁷	2.27½	6
Belgrado	100 Dinar	—	4.30	4½
Istanbul	Turksch £	—	1.54	4
Athene	100 Drachme	—	1.51½	6
Milaan	100 Lira	—	9.85	4½
Madrid ⁵⁾	100 Peseta	48.—	21.—	5
Lissabon	Escudo	—	007.42½	4
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	36.—	3½
Oslo *)	100 "	—	42.70	3½
Stockholm *)	100 "	—	44.90	2½
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	30.—	—
Warschau	100 Zloty	27.90 ⁹	36.75	4½
Kovno (Litauen)	100 Lita	24.88	32.—	5
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	32.—	5
Tallinn (Estland)	100 Estl. Kr.	—	44.75	4½
Helsingfors	100 Finnmrk.	—	3.80	4
Moskou	Tjerwonets (100 Roebel)	—	36.—	4
Danzig	100 Gulden	27.90 ⁹	36.75	4
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	1.46 ⁶	1.87½	1
Montreal	Canad. \$	—	1.84	2½
Mexico	Mex. Dollar	—	—	3
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.43½	3½
La Paz (Bolivia ³⁾)	Boliviano	—	6.—	6
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.098	—
Valparaiso	Peso (papier)	0.15	0.07½	3-4½
Bogota (Columbia ³⁾)	Peso	—	1.07½	4
Quito (Ecuador)	Sucree	—	0.11½	4
Lima (Peru)	Sol	—	0.32½	3
Montevideo (Urug.)	Peso	—	0.65	—
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.58½	—
Paramaribo	Gulden	—	1.00½	—
San José (C. Rica)	Colon	—	—	—
Guatemala	Quetzal	—	1.87	—
Willemstad (Curag.)	Gulden	—	1.00½	—
Managua (Nicar. ³⁾)	Cordoba	—	0.34	—
San Salvador ³⁾	Colon	—	0.69½	—
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupee	—	0.61	3
Batavia	Gulden I.G.	—	1.00½	3
Kobe	Yen	—	0.47½	3.29
Hongkong	Dollar	—	0.51	—
Shanghai	Dollar	—	0.13½	—
Singapore	Straits Doll.	1.41	0.96	—
Manilla	Phil. Peso	—	0.94	—
Teheran ⁴⁾ (Perzië)	Pahlavi	—	10.15	—
Bangkok	Baht	—	0.75½	—
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	—	8.15	3½
Alexandrië	Egypt. £	—	8.38	—
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	6.53½	—
Nieuw Zeeland	£	—	6.58½	2

1) Off. 0.36 vrije markt 0.09. 2) Milreis Goud. 3) Goudpeso. 4) Munteenheid = Rail (= een Kran.) 5) Nom. *) Not. te A'dam. Ov. not. part. opp.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

	Londen ¹⁾	N.York ²⁾	A'dam ³⁾	Londen ⁴⁾
5 Sept. 1939..	20%	35½	5 Sept. 1939..	168/-
6 " 1939..	21½	35½	6 " 1939..	169/-
7 " 1939..	21½	36%	7 " 1939..	168/-
8 " 1939..	21½	36%	8 " 1939..	168/-
9 " 1939..	—	—	9 " 1939..	—
11 " 1939..	—	—	11 " 1939..	—
12 Sept. 1938..	19½	42%	12 Sept. 1938..	2085
23 Aug. 1939..	18½	37½	23 Aug. 1939..	2110

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c.p.oz. fine. 3) In gulden per Kg. 1000/1000. 4) in sh. p. oz. fine.

OPEN MARKT.

	1939				1938	1937	1939
	9 Sept.	4/9 Sept.	28 Aug./2 Sept.	21/26 Aug.	5/10 Sept.	6/11 Sept.	14/19 Aug.
<i>Amsterdam</i>							
Partic. disc.	3	2½-3½	2-3½	1½	1¼	1¼	1½
Prolong.	3½	3½-4¼	3½-4¼	3¼	1½	1½	3¼
<i>Londen</i>							
Daggeld...	3¼-7/8	3¼-15/16	2¼-3½	1½-3¼	1½-1	1½-1	1½-1
Partic. disc.	2½-3¼	2½-3¼	3/8-15/16	13/16-3/8	17/32-5/8	17/32-3/16	11/16-19/16
<i>Berlijn</i>							
Daggeld...	—	—	2¼-3	2¼-5/8	2½-3¼	2½-3½	2½-3½
Maandgeld	—	—	2½-5/8	2½-5/8	2½-3	2½-7/8	2½-7/8
Part. disc.	—	—	2½	2½	2½	2½	2½
Warenw...	—	—	4-1½	4-1½	4-1½	4-1¼	4-1½
<i>New York</i>							
Daggeld 1)	1	1	1	1	1	1 ²⁾	1
Partic. disc.	1½	1½	1½	1½	1½	1½	1½

1) Koers van 8 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag. 2) 7-10 Sept.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
5 Sept. 1939	1.88 1/16	7.64 1/2	65.—	4.40	32.50	100 1/4
6 " 1939	1.88 1/16	7.69	65.—	4.38	32.32	100 1/4
7 " 1939	1.88 1/16	7.57	65.—	4.23	31.90	100 1/8
8 " 1939	1.88 1/16	7.63	65.25	4.25 1/2	32.25	100 1/4
9 " 1939	1.88 1/16	7.60 1/2	65.75	4.26	32.30	100 1/4
11 " 1939	1.88 1/16	7.62 1/2	66.—	4.28	32 32 1/2	100 1/4
Laagste d.w ¹⁾	1.88	7.59	60.—	4.20	31.80	100
Hoogste d.w ¹⁾	1.88 3/4	7.80	67.—	4.50	32.50	100 1/4
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
5 Sept. 1939	42.40	—	—	—	—
6 " 1939	42.35	—	—	—	—
7 " 1939	42.35	—	—	—	—
8 " 1939	42.35	—	—	—	—
9 " 1939	42.45	—	—	—	—
11 " 1939	42.60	—	—	—	—
Laagste d.w ¹⁾	42.—	—	—	—	—
Hoogste d.w ¹⁾	42.65	—	—	—	—
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors 1)	Buenos Aires 1)	Montreal 1)
5 Sept. 1939	44.95	36.37 1/2	42.85	—	—	—
6 " 1939	44.95	36.35	42.80	—	—	—
7 " 1939	44.95	36.35	43.—	—	—	—
8 " 1939	45.07 1/2	36.35	42.10	—	—	—
9 " 1939	44.90	36.40	42.80	—	—	—
11 " 1939	45.—	36.40	42.80	—	—	174
Laagste d.w ¹⁾	44.35	35.80	41.50	—	—	171
Hoogste d.w ¹⁾	45.50	37.—	43.30	—	—	177 1/2
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95%	2.1878

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
5 Sept. 1939	4.08	2,33	40,00	53,10
6 " 1939	4,06	2,32	—	53,10
7 " 1939	4,05 1/4	2,29	40,10	53,11
8 " 1939	4,05 1/4	2,26	40,00	53,11
9 " 1939	4,05 1/2	2,25 1/2	40,00	53,11
11 " 1939	4,04 1/4	2,28 1/2	40,00	53,12
12 Sept. 1938	4,80 1/2	2,69 1/2	40,05	53,89 1/2
Muntpariteit	4,86	3,90 1/2	23,81 1/2	40 1/2

SURINAAMSCH E BANK.

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opsch. schulden	Discont.	Div. rekening ¹⁾
5 Aug 1939..	870	1.245	650	549	1.373
29 Juli 1939..	915	1.284	628	551	1.375
22 " 1939..	940	1.164	601	549	1.378
15 " 1939..	932	1.171	637	541	1.343
8 " 1939..	921	1.198	645	537	1.355
1 Juli 1914..	645	1.100	560	735	396

1) Sluftp. der activa.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 11 September 1939.

Table with columns for Active and Passiva, listing various financial items like Hfdbk., Bijbnk., Ag.sch., Munt, Zilver, and Kapitaal.

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 60.612.475,—

Table showing Koersen te Londen with columns for Plaatsen en Landen, Noteertings-eenheden, and various exchange rates.

1) Onder de activa.

KOERSEN TE LONDEN.

Table showing exchange rates for various cities like Alexandrië, Athene, Bangkok, etc.

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke Imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export“ notering.

BANK VAN ENGELAND.

Table with columns Data, Metaal, Bankbilj. in circulatie, Bankbilj. in Banking Departm., Other Securities, Disc. and Advances, and Securities.

Table with columns Data, Gov. Sec., Public Depos., Other Deposits (Bankers, Other Accounts), Reserve, and Dekkings-perc. 1)

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Table with columns Data, Goud, Zilver, Te goed in het buitenl., Wissels, Waarv. op het buitenl., Beleeningen, and Renteloos voorschot a. d. Staat.

Table with columns Data, Bons v. d. zelfst. amort. k., Diver-sen 1), Circulatie, and Rekg. Courant (Staat, Zelfst. amort.k., Parti-culleren).

1) Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKS BANK.

Table with columns Data, Goud en deviezen, Rentebank-schetne, Andere wis-sels, chèques en schat-kistpapier, and Belee-ningen.

Table with columns Data, Effec-ten, Diverse Activa, Circu-latie, Rekg.-Crt., and Diverse Passiva.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Table with columns Data 1939, Goud (Munt en metaal, Munt en diversen), and various other categories.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Table with columns Data, Goudvoorraad (Totaal bedrag, Goud-certifi-caten 1)), Other cash 2), Wissels (In her-disc. v. d. member banks, In de open markt gekocht).

Table with columns Data, Belegd in U. S. Gov. Sec., F. R. Notes in circu-latie, Totaal Depo-sito's, Gestort Kapitaal, Goud-Dek-kings-perc. 3), and Algem. Dek-kings-perc. 4).

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gevalueerd. 2) „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes. 3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 4) Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Table with columns Data, Aantal leening., Dis-conto's en beleen., Beleg-ingen, Reserve bij de F. R. banks, Totaal depo-sito's, and Waarvan time deposits.

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.